

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju powiatu tucholskiego

Materiał pomocniczy dla opracowań strategicznych
Powiatu Tucholskiego i Gmin Powiatu Tucholskiego

Niniejsze opracowanie zostało wykonane w latach 2013-15 w związku z pracami na potrzeby dokumentów strategicznych Powiatu Tucholskiego i Gmin Powiatu Tucholskiego z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Głównym celem opracowania jest dokonanie szczegółowej analizy uwarunkowań w zakresie analizowanych zagadnień branżowych – jako materiału pomocniczego dla syntetycznej diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru Powiatu Tucholskiego.

opracowanie: Adam Stańczyk

Wstęp - uwagi ogólne

Uwarunkowania zewnętrzne stanowią tło dla zachodzących w powiecie procesów i modyfikują przebieg tych procesów - są więc zarówno punktem odniesienia (np. dla oceny czy stan rozwoju danego obszaru jest lepszy czy gorszy), jak też czynnikiem przyspieszającym i ułatwiającym lub utrudniającym i ograniczającym szeroko rozumiany rozwój.

W otoczeniu zewnętrznym najważniejszymi zagadnieniami kształtującymi rozwój danego obszaru, są:

- jego potencjał na tle innych powiatów – zwłaszcza sąsiadów,
- podobieństwo lub różnice w stosunku do innych powiatów – zwłaszcza sąsiadów,
- jego znaczenie w większym systemie, w którym funkcjonuje (dla powiatu takim systemem zewnętrznym jest województwo).

W niektórych aspektach rozwoju wpływ czynników zewnętrznych jest znacznie silniejszy i ważniejszy, niż aktywność władz i mieszkańców danego obszaru. Każda z jednostek podziału administracyjnego – miejscowość, gmina, powiat, województwo, kraj – podlegają ciągłym ocenom i porównaniom na tle innych – równoległych obszarów. Nie obiektywny stan rozwoju, ale właśnie pozycja danego obszaru „na tle” (sąsiadów, wartości średnich, czy też innych obszarów i podobnym charakterze) jest traktowana jako wyznacznik stanu rozwoju i atrakcyjności danego obszaru.

Powiat tucholski pod wieloma względami jest obszarem specyficznym i mocno odróżniającym się od innych powiatów regionu - tym bardziej istotne jest, czy te specyficzne cechy są jego atutami czy wadami w rywalizacji z innymi obszarami oraz w jaki sposób (w jakim natężeniu i w jakim - pozytywnym czy negatywnym - charakterze), specyfika ta zaznacza się na tle województwa. Jako jednostka odrębna i specyficzna na tle pozostałych jest silniej od innych uzależniona od zmian – zawsze wraz ze zmianą uwarunkowań zewnętrznych w większym stopniu zyskuje lub traci przewagę, wynikające z tej odrębności.

W niniejszym opracowaniu przeanalizowano wybrane aspekty spośród następujących uwarunkowań zewnętrznego rozwoju:

- postrzeganie powiatu w dokumentach określających politykę województwa kujawsko-pomorskiego (w jaki sposób powiat jest postrzegany z punktu widzenia rozwoju całego regionu - jakie przypisuje się mu funkcje, specjalizację, znaczenie, jakiego rodzaju inwestycje są tu przewidywane w przyszłości);
- określenie roli, rangi, znaczenia, specyfiki powiatu na tle województwa;
- określenie pozycji powiatu na tle innych powiatów;
- porównanie kierunków i charakteru rozwoju województwa i powiatu w ostatnich latach (ma to na celu także określenie, w jakim tempie powiat rozwija się na tle regionu i czy zmiany stanu mają podobny czy odmienny charakter);
- określenie poziomu konkurencyjności i atrakcyjności powiatu na tle województwa oraz sąsiedztwa.

Powiat tucholski wobec głównych wyzwań i założeń polityki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego

Istotnym zewnętrznym uwarunkowaniem rozwoju powiatu są jego relacje w stosunku do priorytetów polityki rozwoju regionalnego województwa. Województwo posiada pewną wizję rozwoju, będącą wypadkową zarówno jego uwarunkowań i predyspozycji, jak też woli społeczno-politycznej (wyrażanej w dokumentach opisujących wizję rozwoju regionu - różnego rodzaju strategiach, planach i programach). Ulokowanie danego obszaru w sferze tych priorytetów rozwoju jest bardzo korzystne, gdyż pozwala przypuszczać, iż uwarunkowania zewnętrzne rozwoju będą sprzyjające (rozwój powiatu będzie wzmacniany niejako „przy okazji” realizacji przez województwo własnych zamierzeń rozwojowych). Z kolei brak identyfikacji rozwoju powiatu z tymi celami, jest niekorzystny z dwóch względów - po pierwsze - powiat nie zyskuje tych dodatkowych impulsów, a po drugie - inne obszary leżące w sferze oddziaływania czy też realizacji tych celów, zyskują przewagę konkurencyjną wobec powiatu.

Najważniejszym dokumentem kształtującym założenia polityki regionalnej województwa, jest strategia

rozwoju. Województwo kujawsko-pomorskie opiera obecnie swój rozwój na trzeciej strategii rozwoju, przyjętej w roku 2013 (poprzednie – z roku 1999 i 2005). Nosi ona nazwę „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+”.

Aktualnie obowiązująca Strategia rozwoju województwa ma charakter kompleksowy – tzn. jest ukierunkowana na rozwiązywanie określonych złożonych problemów – które stanowią odpowiedź na zidentyfikowane wyzwania rozwojowe i są wyrażone w postaci „priorytetów” i „celów strategicznych”. W odróżnieniu od wcześniejszych strategii województwa kujawsko-pomorskiego oraz licznych strategii innych obszarów - nie ma charakteru stricte terytorialnego (to znaczy jej ustalenia nie są kierowane do poszczególnych terytoriów) i nie ma charakteru branżowego (to znaczy ustalenia nie są identyfikowane w podziale na typowe sfery funkcjonowania danego obszaru).

Zgodnie z wyjaśnieniami zawartymi w Strategii:

- „Priorytet należy rozumieć jako najważniejszą i najpilniejszą do realizacji „potrzebę rozwojową” województwa.”
- „Priorytety są realizowane za pomocą celów strategicznych. Cele strategiczne należy rozumieć jako „pakiety działań” – czyli kompleksowe działania mające na celu realizację założeń modernizacji i rozwiązywania problemów województwa w ramach autonomicznych zagadnień („pól modernizacji” sformułowanych jako nazwy celów strategicznych).”

Interesy rozwojowe powiatu tucholskiego w kontekście wyzwań rozwoju województwa zidentyfikowanych w „Planie modernizacji 2020+”

Wyzwanie	Kontekst rozwoju powiatu tucholskiego
Rozwój gospodarki	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.
Radykalne ograniczenie bezrobocia	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.
Rozwój regionu uwzględniający solidarność międzypokoleniową	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.
Rozwój społeczny	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.
Modernizacja obszarów wiejskich	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.
Polityka miejska	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące wszystkich miast województwa. Na terenie powiatu dotyczy miasta Tuchola.
Silna metropolia - rozwój Bydgoszczy i Torunia jako realnych krajowych ośrodków rozwoju	Bezpośrednio wyzwanie dotyczy centralnej części województwa, ale w sposób pośredni – przez oddziaływanie Bydgoszczy i Torunia w zakresie funkcji regionalnych i metropolitalnych, także pozostałych części województwa. Dla powiatu tucholskiego Bydgoszcz jest najbliższym położonym i najlepiej dostępnym ośrodkiem regionalnym, a więc wspieranie rozwoju tego miasta, pośrednio realizuje interes rozwojowy powiatu.
Rozwój infrastruktury o znaczeniu strategicznym	Żaden element infrastruktury o znaczeniu strategicznym (zaliczyć tu należy przede wszystkim drogi najwyższych kategorii – A i S, radioteleskop Hevelius w gminie Osie, stopień wodny na Wiśle poniżej Włocławka) nie dotyczy terytorium powiatu tucholskiego.
Budowa tożsamości i promocja województwa	Wyzwanie o charakterze horyzontalnym – dotyczące bezpośrednio całego obszaru województwa. Wyzwanie dotyczy także powiatu tucholskiego – ale w stopniu nie większym, niż innych części województwa.

Interesy rozwojowe powiatu tucholskiego w kontekście priorytetów rozwoju województwa określonych w „Planie modernizacji 2020+”

Priorytet	Kontekst rozwoju powiatu tucholskiego
Konkurencyjna gospodarka	Priorytet o kluczowym znaczeniu dla całego województwa. Polega przede wszystkim na rozwoju przedsiębiorczości i zwiększaniu zatrudnienia. Jego realizacja leży w bezpośrednim interesie powiatu tucholskiego.
Modernizacja przestrzeni wsi i miast	Priorytet o kluczowym znaczeniu dla całego województwa. Polega przede wszystkim na stymulowaniu relacji „miasta – obszary obsługiwane”. Jego realizacja leży w bezpośrednim interesie powiatu tucholskiego.
Silna metropolia	Priorytet o kluczowym znaczeniu dla całego województwa, ponieważ obydwa miasta stołeczne koncentrują tzw. usługi wyższego rzędu, nie dostępne na poziomie powiatowym (wysokospecjalistyczna ochrona zdrowia, szkolnictwo wyższe, kultura, wysokospecjalistyczny handel, administracja, itp.).

	Realizacja działań na rzecz tego priorytetu nie będzie się odbywała na terenie powiatu, ale potencjał metropolii będzie miał podstawowe znaczenie dla możliwości rozwoju powiatu.
Nowoczesne społeczeństwo	Priorytet o kluczowym znaczeniu dla całego województwa. Polega przede wszystkim na rozwoju infrastruktury służącej rozwojowi społecznemu i na zmianach mentalności społeczeństwa, w kierunku wykształcenia postaw sprzyjających rozwojowi. Pierwszym etapem jest upowszechnianie oraz poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach. Jego realizacja leży w bezpośrednim interesie powiatu tucholskiego.

Interesy rozwojowe powiatu tucholskiego w kontekście celów strategicznych rozwoju województwa określonych w „Planie modernizacji 2020+”

Cel strategiczny	Kontekst rozwoju powiatu tucholskiego
Gospodarka i miejsca pracy	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu podobnym, jak pozostałych.
Dostępność i spójność	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu większym, niż pozostałych ze względu na tradycyjnie gorszą dostępność związaną z położeniem poza siecią głównych dróg oraz ze względu na bardzo duże uzależnienie od publicznej komunikacji kolejowej.
Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu podobnym, jak pozostałych. Stosunkowo wysoka aktywność mieszkańców powoduje, że prawdopodobnie szybciej, niż w wielu powiatach osiągnie się pozytywne efekty interwencji.
Innowacyjność	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu podobnym, jak pozostałych powiatów ziemskich. Szczególnie ważna jest innowacyjność w sferze usług publicznych, ponieważ przy małej gęstości zaludnienia oraz rozproszeniu osadnictwa, wszelkie formy ułatwiania obsługi ludności są szczególnie pożądane. Mniejsze znaczenie będzie miała innowacyjność w sferze gospodarki, ponieważ powiat nie wykazuje tradycji ani w uprzemysłowieniu ani w rolnictwie. Jednak specyficzną dziedziną gospodarki – podatną na innowacyjność – jest gospodarka leśna.
Nowoczesny sektor rolno-spożywczy	Cel o charakterze horyzontalnym. Ze względu na jedno z najsłabszych w województwie warunki gospodarki rolnej, powiat tucholski w mniejszym do pozostałych stopniu będzie beneficjentem pozytywnych zmian.
Bezpieczeństwo	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu podobnym, jak pozostałych.
Sprawne zarządzanie	Cel o charakterze horyzontalnym. Powiatu tucholskiego dotyczy w stopniu podobnym, jak pozostałych.
Tożsamość i dziedzictwo	Cel o charakterze horyzontalnym. Podkreślić należy, że dotyczy tożsamości i dziedzictwa w wymiarze ogólnowojevodzkim – a nie lokalnym (w tym drugim aspekcie powiat tucholski należy do obszarów wyróżniających się pod względem integralności i tożsamości mieszkańców).

Aczkolwiek „Plan modernizacji 2020+” nie adresuje działań do konkretnych terytoriów (nie jest „zbiorem działań dla poszczególnych części województwa”), jednak uwzględnia aspekt terytorialny w postaci tzw. „polityki terytorialnej” czyli różnicowania działań w stosunku do różnych kategorii obszarów (adekwatnie do ich potrzeb i możliwości). Istotną nowością takiego podejścia jest obarczenia miasta powiatowego pełnieniem roli „lidera” wobec gmin danego powiatu. Koncepcja taka z jednej strony utrwała, a z drugiej wzmacnia relacje administracyjne – jest korzystna dla miast powiatowych, które w ten sposób są silniej związane z obsługiwany obszarem.

W Strategii w sposób następujący scharakteryzowano ideę polityki terytorialnej:

Nadrzędną ideą polityki terytorialnej jest różnicowanie działań wobec każdej z grup na podstawie ich oczekiwanej roli i znaczenia w systemie społeczno-gospodarczym województwa. Wspierane będą te działalności, które realizować będą zakładane oczekiwania. W ustaleniach Strategii zakłada się koncentrację działań adekwatnie do roli poszczególnych kategorii ośrodków.

Wyróżniono cztery kategorie interwencji, przy czym powiatu tucholskiego bezpośrednio dotyczyć będzie kategoria trzecia – związana z potencjałem ośrodków powiatowych oraz czwarta – adresowana do lokalnych grup działania.

Poziom polityki terytorialnej, w której osadza się Tucholę, charakteryzuje się w sposób następujący:

Trzecią kategorię funkcjonalną stanowią obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych, utożsamiane z obszarami powiatów ziemskich – jako strefą realizacji zadań własnych samorządów powiatowych. Choć poziom ten powszechnie utożsamiany jest z siedzibami powiatów, to należy podkreślić, że na terenie województwa funkcje powiatowe dobrze wykształcone są także w kilku miastach uzupełniających siedziby powiatów, stąd działania na rzecz tej kategorii funkcjonalnej nie muszą być koncentrowane w siedzibach powiatów, a mogą być adresowane także do ośrodków uzupełniających siedziby powiatów – adekwatnie do pełnionych funkcji powiatowych.

Należy podkreślić, że w całym dokumencie „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+” wskazuje się imiennie tylko jedno zamierzenie, które terytorialnie dotyczy przede wszystkim powiatu tucholskiego. Wśród szczegółowych ustaleń znajduje się imiennie wskazane „dotąd zidentyfikowane przedsięwzięcie”: *Poprawa dostępności północnej i zachodniej części województwa poprzez działania inwestycyjne i organizacyjne wobec drogi powiatowej nr 1015C relacji Tuchola-Tleń.*

Ponadto w komentarzu dotyczącym założeń realizacji poszczególnych celów zwraca się uwagę na zagadnienia powiązane bezpośrednio terytorialnie z powiatem tucholskim:

- turystykę zdrowotną – „Województwo posiada predyspozycje dla rozwoju „turystyki zdrowotnej” (czyli organizacji pobytów związanych z poprawą zdrowia) i wskazuje się tę dziedzinę do wsparcia jako nowej kategorii turystycznego produktu markowego, ale jednocześnie lokalnie potencjalnie ważnej dziedziny gospodarki (zwłaszcza, iż jest to jeden z nielicznych produktów turystycznych o charakterze całorocznym). W ramach działań programowanych w związku z rozwojem edukacji zakłada się kształcenie wykwalifikowanej kadry na potrzeby tego rodzaju działalności. Szczególny potencjał dla rozwoju turystyki zdrowotnej wykazują już funkcjonujące uzdrowiska oraz północna część województwa (Geotermia Grudziądz oraz – ze względu na walory przyrodnicze – Bory Tucholskie i Krajna, czyli powiaty świecki, tucholski i sępoleński; w tej części województwa wskazuje się na potencjał Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie)”
- rezerwat Biosfery Bory Tucholskie – „Dziedzictwo naszego regionu, świadczące o tym jacy jesteśmy, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanymi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, budzi się właściwy szacunek, zainteresowanie, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wobec powyższego, niezbędna jest waloryzacja obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego regionu oraz oszacowanie „wartości marketingowej” wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego, koniecznych także dla budowy marki województwa. Poza tym wspierane będą w szczególności przedsięwzięcia umożliwiające atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu. Ważną rolę w tym zakresie odegrać może Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie, wyróżniony przez UNESCO jako obszar łączący doskonale zachowane elementy dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego o światowej randze.”

Ponadto wśród 9 zidentyfikowanych na terenie województwa obszarów strategicznej interwencji, wskazano OSI „Bory Tucholskie – strefa wykorzystania potencjałów endogenicznych północno-zachodniej części województwa” (charakterystyka w tabeli). Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) to nowy instrument wprowadzony do polityki regionalnej przez Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego z roku 2010. Celem OSI jest identyfikacja obszarów (w ujęciu przestrzennym), wskazywanych do szczególnej interwencji w polityce regionalnej, mającej na celu albo wydobycie impulsów rozwojowych z niewykorzystanych potencjałów endogenicznych tkwiących w tych obszarach, albo też przełamanie szczególnie złożonych sytuacji problemowych w nich występujących. Interwencja, o której mowa powyżej, będzie prowadzona na poziomie polityki krajowej oraz na poziomie polityki regionalnej. Wspomniany OSI jest jednym z 9 wskazywanych do realizacji na poziomie regionalnym.

W Załączniku nr 6 do Strategii rozwoju zamieszczono wykaz „potencjalnych markowych produktów turystycznych bazujących na walorach przyrodniczych i/lub kulturowych, które obejmuje się priorytetem we wsparciu w ramach środków publicznych”. Powiat tucholski jest tu szczególnie bogato reprezentowany. Wskazano następujące produkty:

- *Rozwój Turystyki Zdrowotnej w Borach Tucholskich*
- *Utworzenie parku historycznego poligonu rakietowego „Heidekraut” w gminie Cekcyn*
- *Rozwój produktu turystyki historycznej i przemysłowej na bazie dziedzictwa kopalni węgla brunatnego w Pile*
- *Kompleksowe zagospodarowanie i promocja „szlaków borowiackich”*
- *Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie jako produkt turystyczny o strategicznym znaczeniu dla Województwa Kujawsko -Pomorskiego. Produkt ma być komplementarny z turystyką zdrowotną, stanowiąc jej istotne zaplecze. Produkt ma być też istotny ze względu na funkcję badawczą – jako wzorcowy przykład współistnienia człowieka i natury, będąc zapleczem dla badań naukowych oraz edukacji młodzieży szkolnej i społeczeństwa.*
- *Sieć wiosek tematycznych w Borach Tucholskich jako modelowy przykład wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego do rozwoju obszarów wiejskich na bazie ekonomii społecznej. Dynamicznie rozwijająca się sieć wiosek tematycznych w Borach Tucholskich jest ewenementem w skali nie tylko krajowej, już w tej chwili generuje ona znaczny ruch turystyczny, w tym przyjazdy studyjne (w celu poznania dobrych praktyk).*
- *Borowiackie szlaki – unikatowa, doskonale oznakowana sieć ponad 600 km szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych), wraz z niepowtarzalnymi szlakami kajakowymi wiodącymi przez*

Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie.

- *Pakiet programów integrujących lokalne programy rozwoju turystyki gmin powiatu tucholskiego – dopuszcza się realizację lokalnych programów dotyczących wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych oraz rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej pod warunkiem stworzenia spójnej koncepcji łączącej projekty poszczególnych gmin i zapewniających osiągnięcie efektu synergicznego.*

W kontekście powyższego, dla powiatu tucholskiego szczególnie korzystna może być realizacja jednego z „dotychczas zidentyfikowanych przedsięwzięć” w ramach celu „Gospodarka i miejsca pracy”: *Inwentaryzacja zasobów turystycznych województwa wraz z przeprowadzeniem analizy SWOT i ustaleniem priorytetów interwencji.* Bez wątpienia w takiej klasyfikacji – której celem jest ograniczanie rozdrabniania interwencji – powiat wypadnie korzystnie.

Interesy rozwojowe powiatu tucholskiego w kontekście obszarów strategicznej interwencji określonych w „Planie modernizacji 2020+”

OSI	Kontekst rozwoju powiatu tucholskiego
Aglomeracja Bydgoszczy i Torunia	OSI istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego, ale nie będzie realizowany na terenie powiatu.
Zagospodarowanie Dolnej Wisty i nowy stopień wodny	OSI nie istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego. Nie będzie realizowany na terenie powiatu.
Kujawy – wyspecjalizowana strefa gospodarcza dla rolnictwa	OSI nie istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego. Nie będzie realizowany na terenie powiatu.
Bory Tucholskie – strefa wykorzystania potencjałów endogenicznych północno-zachodniej części województwa	<p>OSI szczególnie istotny dla powiatu tucholskiego. Dedykowany dla wykorzystania walorów i potencjałów, które na terenie powiatu są w największym stopniu rozwinięte, a więc potencjalnie to powiat może w największym stopniu być beneficjentem jego realizacji.</p> <p>W Strategii, obszar ten został zidentyfikowany w sposób następujący: Zasięg przestrzenny obszaru: <i>Obejmuje tereny powiatów tucholskiego, sępoleńskiego i świeckiego.</i></p> <p>Podstawa identyfikacji obszaru: <i>Główną przesłanką identyfikacji jest współwystępowanie specyficznych dla wskazanego obszaru potencjałów endogenicznych, związanych z występowaniem szczególnych predyspozycji dla rozwoju gospodarki leśnej i przetwórstwa drewna, rozwoju turystyki zdrowotnej, rozwoju funkcji turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze, rozwoju niektórych specjalistycznych dziedzin gospodarki rolnej. Są to potencjały specyficzne dla powiatów tucholskiego, świeckiego (zwłaszcza jego północnej części) oraz sępoleńskiego – w innych częściach województwa nie występują w ogóle lub występują w znacznie mniejszym natężeniu (wskutek czego nie mogą stanowić podstawy dla programowania rozwoju), brak też możliwości osiągnięcia efektów synergicznych wynikających z ich rozwoju w rejonie o bardzo wysokim potencjale przyrodniczym.</i></p> <p><i>Obszar identyfikowany jako OSI cechuje się niską gęstością zaludnienia i słabym stanem rozwoju infrastruktury (zwłaszcza transportowej) – cechy te są konsekwencją bardzo wysokich wskaźników zalesienia. Wykorzystanie wskazanych potencjałów umożliwi rozwój gospodarczy niezależnie od powyższych barier.</i></p> <p>Planowany zakres interwencji wobec obszaru: <i>Interwencja powinna polegać na szeroko rozumianym stymulowaniu rozwoju działalności gospodarczych na bazie wspomnianych potencjałów (to znaczy – opracowaniu założeń aktywizacji, wyznaczeniu i urzędzeniu terenów inwestycyjnych, wsparciu przedsiębiorców, działaniach w sferze społecznej związanych z przygotowaniem kadr), przy uwzględnieniu szczególnej pozycji wskazanego obszaru w systemie obszarów chronionych. Niezbędne jest nawiązanie sieci współpracy i integracja działań samorządów lokalnych.</i></p>
Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej	OSI istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego, ale w stopniu dużo mniejszym, niż w obszarach o wysokiej jakości przestrzeni produkcyjnej. Będzie realizowany na terenie powiatu.
Wzrost zatrudnienia	OSI horyzontalny – dotyczący w praktyce całego obszaru województwa, ale istotny także dla rozwoju powiatu tucholskiego. Będzie realizowany na terenie powiatu.
Przełamanie zapaści społeczno-gospodarczej wschodniej części województwa	OSI nie istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego. Nie będzie realizowany na terenie powiatu. Potencjalnie koncentracja środków na aktywizację społeczno-gospodarczą we wschodniej części województwa, nie jest korzystna dla powiatu tucholskiego ponieważ będzie stanowiła wsparcie kilku powiatów ziemskich - potencjalnych konkurentów powiatu tucholskiego w polityce regionalnej.
Polityka miejska i rewitalizacja miast	OSI horyzontalny – dotyczący w praktyce całego obszaru województwa. Na terenie powiatu będzie dotyczyć miasta Tuchola. Ze względu na małą liczbę miast, powiat skorzysta z wsparcia w tej dziedzinie w stopniu mniejszym, niż powiaty silniej zurbanizowane.
Rozwój uzdrowisk	OSI nie istotny dla rozwoju powiatu tucholskiego. Nie będzie realizowany na terenie powiatu.

Drugim – oprócz strategii rozwoju – kluczowym instrumentem polityki regionalnej, jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Aktualnie, pomimo zaawansowanych prac nad aktualizacją

planu, wciąż obowiązuje dokument z roku 2003, który jest w bardzo dużym stopniu zdezaktualizowany (dezaktualizacja wynika nie tylko z bardzo dużych zmian w stanie rozwoju województwa, które miały miejsce w tym okresie, ale także ze zmiany polityki państwa polskiego wobec rozwoju regionalnego, która powoduje, że w obecnej formie plan nie jest już skutecznym narzędziem prowadzenia polityki regionalnej wobec uwarunkowań zewnętrznych). Bezcelowe jest więc opieranie założeń rozwoju powiatu na tym dokumencie. Warty przypomnienia jest wykaz szczegółowych zadań, które w Planie z roku 2003 były jednoznacznie lokowane w Tucholi lub w przestrzeni powiatu:

- włączenie części obszaru powiatu do sieci ekologicznej Natura 2000
- utworzenie rezerwatu biosfery na obszarze Borów Tucholskich
- likwidację źródeł zanieczyszczeń wód w zlewni Brdy
- ustanowienie planów ochrony dla parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody
- rekultywację zdegradowanych jezior (wymienia się imiennie jezioro Głęboć w Tucholi)
- rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych (Tuchola)
- utworzenie wyższych szkół zawodowych (Tuchola)
- przebudowę drogi wojewódzkiej nr 240
- przebudowę pozostałych dróg wojewódzkich na terenie powiatu
- przebudowę linii kolejowej nr 208 (linia Chojnice – Tuchola – Grudziądz)
- remont akweduktu Wielkiego Kanału Brdy w Fojutowie

Z dzisiejszej perspektywy należy ocenić, że wciąż obowiązujący Plan zagospodarowania przestrzennego województwa z roku 2003, lokował powiat (podobnie jak całą północno-zachodnią część województwa) w przestrzeni społeczno-gospodarczej województwa w sposób bardzo stereotypowy. Zasady polityki przestrzennej dla tego obszaru zdefiniowano następująco: *Realizacja polityki przestrzennej na obszarze strefy ukierunkowana będzie na rozwój gospodarki leśnej i użytkowanie rekreacyjne. Poza wzmocnieniem roli Tucholi nie przewiduje się koncentracji procesów urbanistycznych. Zagospodarowanie przestrzenne ukierunkowane jest głównie na poprawę wyposażenia infrastrukturalnego i rozwój komunikacji, poprawę jakości środowiska przyrodniczego oraz uporządkowanie zagospodarowania turystycznego. Działania te przyniosą efekty w postaci podniesienia standardów wypoczynku w rejonie Borów Tucholskich i życia mieszkańców.*

Obecnie w polityce regionalnej, ale potrzeby powiatu wiąże się przede wszystkim ze standardowymi działaniami w zakresie tworzenia miejsc pracy (niezależnie od profilu działalności gospodarczych je tworzących) oraz z rozwojem społecznym – przede wszystkim wzrostem poziomu wykształcenia oraz aktywności i zaangażowania mieszkańców. Dostrzega się specyfikę leśną i turystyczną powiatu jako jego potencjały endogeniczne, ale nie wskazuje się tych dziedzin jako jedynych, a nawet jako głównych, osi rozwoju powiatu, ponieważ nie są one w stanie zagospodarować dużej części popytu na pracę.

Bardzo istotną zmianą w polityce regionalnej, jest zmiana pozycji miasta Tuchola w sieci osadniczej województwa. Wiąże się ona ze zmianą paradygmatu roli miast poszczególnych poziomów hierarchicznych w stymulowaniu rozwoju województwa. Jeszcze przed kilkoma laty eksponowano pozycję Tucholi i Brodnicy jako ośrodków uzupełniających siedziby województwa w zakresie funkcji regionalnych, mających w założeniu oddziaływać na obszar kilku sąsiednich powiatów.

Zgodnie z ustaleniami Planu:

„Wzmocnienie potencjału głównych ośrodków miejskich województwa w instytucje obsługi mieszkańców będzie realizowane: [...]

- w Brodnicy i Tucholi poprzez: rozwój w nich szkolnictwa średniego, umocnienie szkolnictwa wyższego w Brodnicy i zainicjowanie tego typu szkolnictwa w Tucholi, rozbudowę ich bazy leczenia szpitalnego, wykreowanie obydwu ośrodków na subregionalne centra obsługi ruchu turystycznego, wzmacnianie w nich sektora finansowo-bankowego i innych instytucji wspomagania przedsiębiorczości, zwłaszcza w sferze obsługi ruchu turystycznego”

Ustalenia Planu były więc teoretycznie bardzo korzystne dla Tucholi, bowiem zapowiadały znaczną poprawę konkurencyjności tego miasta w stosunku do innych ośrodków powiatowych (także tych o większej liczbie ludności i większym potencjale społeczno-gospodarczym) – z jednej strony ze względu na zapisaną wysoką pozycję w hierarchii sieci osadniczej oraz w strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu, a z drugiej – ze względu na oczekiwane wzmacnianie potencjału miasta jako ośrodka centralnego dla obszaru obejmującego kilkanaście gmin.

Jednak z perspektywy mijającej dekady trzeba stwierdzić, że takie umiejscowienie obydwu miast miało prawie wyłącznie charakter deklaracyjny, bowiem brakowało instrumentów rzeczywistego wzmacniania ich potencjału w zakresie funkcji regionalnych. Postępująca globalizacja gospodarki, rozwój motoryzacji indywidualnej, powszechność technologii informatycznych, otwarcie granic, inwestycje związane z integracją europejską oraz inne procesy „cywilizacyjne” typowe dla przełomu XX i XXI wieku, zmieniły sposób organizacji przestrzeni społeczno-gospodarczej i w tak małym województwie jak kujawsko-pomorskie, przestał być potrzebny (dla prawidłowego funkcjonowania regionu) szczebel „pośredni” (uzupełniający oddziaływania stolic regionu; z takim samym problemem „spotkały” się miasta znacznie większe od Tucholi – jak Włocławek, Grudziądz i Inowrocław, które także pozycjonowano w takich relacjach, a obecnie poszukuje się dla nich przede wszystkim endogenicznych impulsów rozwojowych).

Ekspozycja Tucholi wynikała także z oczekiwań, iż miasto to przejmie funkcje, które w poprzednim układzie administracyjnym pełniły wobec północno-zachodniej części obecnego województwa kujawsko-pomorskiego Chojnice. Jednak badania ciężarów społecznych całkowicie obalają takie założenie. Tuchola oddziałuje wyłącznie w granicach powiatu tucholskiego. Gminy sąsiedniego powiatu sępoleńskiego zachowały ciężenia do Chojnic albo utrwały związki z Bydgoszczą, ale związki z Tucholą mają dla nich znaczenie marginalne – podobnie jak dla sąsiednich gmin powiatu świeckiego, czy dla gminy Koronowo, której północna część leży w niezbyt odległej odległości od Tucholi.

Obecnie Tuchola (podobnie jak Brodnica) jest postrzegana jako miasto równorzędne innym ośrodkom powiatowym (z wyjątkiem 5 największych miast województwa – które są lokowane na poziomach pierwszym i drugim polityki terytorialnej). „Stratę” w hierarchii sieci osadniczej należy jednak postrzegać wyłącznie jako teoretyczną i prestiżową – w rzeczywistości jednak, za tak określoną pozycją miasta nie stały żadne profity w polityce regionalnej.

Reasumując, należy stwierdzić, iż większość priorytetów rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego ma charakter horyzontalny i nie dotyczy aspektów, które w większym stopniu dotyczyłyby powiatu tucholskiego lub miasta Tuchola – a więc „faworyzowały” tę część województwa w stosunku do pozostałych. Począwszy od opublikowania „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego” (rok 2010) w polityce rozwoju prowadzonej przez rząd wobec regionów (ale ujęcie to jest przenoszone także na poziom relacji regionów wobec powiatów i gmin) dominuje paradygmat wykorzystywania potencjałów endogenicznych – co ma skłaniać każdy z obszarów do poszukiwania swoich (a więc „endogenicznych”) mocnych stron (a więc „potencjałów”), dających szansę na zdynamizowanie rozwoju, a zwłaszcza na uzyskanie przewag konkurencyjnych nad innymi obszarami (uzyskaniu przewag sprzyja specyfika danego obszaru – wówczas potencjały endogeniczne stają się unikatowe). Tym samym głównym celem polityki szczebla wojewódzkiego wobec powiatów i gmin jest inspirowanie pozytywnych procesów oddolnych, prowadzących do rozwoju gospodarczego i sukcesywnej poprawy jakości życia mieszkańców. Zakłada się jednak, że inicjatywa tych zmian powinna pochodzić z powiatów i gmin, a z poziomu regionalnego idee te będzie się jedynie wspierać lub wzmacniać w ramach posiadanych instrumentów rozwoju.

Dla powiatu tucholskiego kluczowe znaczenie w polityce województwa kujawsko-pomorskiego wobec powiatów i gmin, mają:

- zapewnienie właściwej dostępności komunikacyjnej (fundamentalne znaczenie pasażerskiego transportu kolejowego w relacjach do Bydgoszczy) – w tym także realizacja obwodnic w przebiegu drogi nr 240 oraz realizacja połączenia z węzłem autostradowym za pomocą drogi nr 1015C,
- stymulowanie rozwoju obszarów cechujących się gorszymi warunkami fizyczno-geograficznymi (wysoka lesistość, rozdrobnienie osadnictwa, niska gęstość zaludnienia),
- stymulowanie rozwoju wszelkich form lecznictwa „o profilu około uzdrowiskowym” i wszelkich form opieki nad ludnością starszą (powiat posiada bardzo korzystne predyspozycje dla tego typu działalności),
- stymulowanie rozwoju gospodarki leśnej i przetwórstwa drewna,
- stymulowanie rozwoju infrastruktury zasilającej w gaz ziemny (powiat mógłby być znaczącym beneficjentem rozwoju sieci),
- wzmacnianie inicjatyw społeczności lokalnych na rzecz rozwoju społecznego (przy ponadprzeciętnym stanie kapitału społecznego na terenie powiatu daje to duże szanse wykorzystania wsparcia),
- stymulowanie markowych (i wyłącznie markowych) produktów turystycznych (powiat wciąż jest lokowany wśród obszarów najważniejszych w województwie dla tej dziedziny gospodarki).

Podkreślić należy, że realizacja ustaleń Strategii rozwoju województwa przyczyniać się będzie do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu – jednak nie należy oczekiwać, że powiat będzie rozwijał się szybciej

od innych, jeśli samorządy nie będą podejmowały własnych działań w tym kierunku (wszystkie powiaty będą odczuwać efekty rozwoju). Wskutek realizacji ustaleń Strategii niektóre powiaty mogą zyskać znaczne impulsy rozwojowe - dotyczy to na przykład powiatów wschodniej części województwa, gdzie ze względu na zapóźnienia rozwojowe oczekuje się „specjalnych” instrumentów wsparcia (takie założenia zostały zawarte w Strategii). Niektóre z priorytetów będą się wręcz wiązały z wystąpieniem niekorzystnych dla powiatu tucholskiego uwarunkowań związanych np. z rozwojem działalności konkurencyjnych w innych powiatach (wystąpienie „przewag konkurencyjnych”) oraz zmian układów relacji między powiatami i potencjałów poszczególnych powiatów, w wyniku czego niektóre powiaty mogą wzmocnić swoją pozycję, także kosztem osłabienia pozycji powiatu tucholskiego.

Powiat tucholski na tle województwa. Rola, znaczenie, specyfika

Sytuacja społeczno-gospodarcza

Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu na tle innych obszarów województwa, zostanie dokonana nad podstawie analizy kilkunastu cech wskaźnikowych z różnych sfer funkcjonowania powiatu. Podkreślić należy, że bardzo rzadko statystyka publiczna dostarcza wskaźników, które w sposób optymalny – tzn. pełny i jednoznaczny charakteryzują dane zagadnienie – najczęściej ograniczona dostępność danych zmusza do korzystania ze wskaźników pośrednio charakteryzujących dane zagadnienie, a nawet uniemożliwia dokonanie takiej analizy. W niniejszej analizie dokonano wyboru dostępnych i (uwzględniając wspomniane problemy z dostępnością danych) w największym stopniu odpowiednich cech z bardzo różnych dziedzin szeroko rozumianej sfery analiz społeczno-gospodarczych (a więc z zakresu demografii, jakości życia mieszkańców, stanu rozwoju gospodarczego oraz stanu rozwoju infrastruktury technicznej). Cechy te mają na celu przede wszystkim:

- ocenę stanu rozwoju powiatu poprzez porównanie do wartości prezentowanych przez inne powiaty,
- w niektórych zagadnieniach – ocenę tempa i kierunków zmian zjawisk społeczno-gospodarczych świadczących o rozwoju społeczno-gospodarczym,
- identyfikację specyfiki powiatu – czyli wskazania cech charakterystycznych, wyróżniających na tle innych obszarów (w sposób pozytywny, negatywny, lub tylko świadczących o odmienności – bez wartościowania tej „inności”, bo nie wszystkie aspekty specyfiki świadczą o przewadze lub stracie powiatu, na tle innych obszarów).

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego jest zaledwie 19 powiatów ziemskich i 4 miasta wydzielone, będące powiatami grodzkimi. Wśród powiatów ziemskich, które w sposób naturalny są obszarem dokonywania porównań, dwa (bydgoski i toruński) prezentują bardzo odmienny od pozostałych charakter ze względu na podmiejską specyfikę, z kolei powiat inowrocławski wyróżnia się obecnością bardzo dużego (na tle innych miast powiatowych) miasta – siedziby powiatu, które przez swą wielkość „deformuje” niemal każdy wskaźnik charakteryzujący powiat; powiaty włocławski i grudziądzki są także specyficzne, bowiem podobnie jak bydgoski i toruński posiadają siedzibę w mieście wydzielonym, a więc są w dużym stopniu pozbawione na swoim obszarze szeregu atrybutów samorządności powiatowej (jak np. szkół ponadgimnazjalnych, czy specjalistycznej służby zdrowia – są one wprawdzie dostępne, ale ich potencjał jest uzupełniany przez placówki działające w siedzibie powiatu). Tak więc rzeczywista grupa powiatów, które można uznać za „typowe” powiaty ziemskie – to znaczy składające się z kilku gmin, posiadające niezbyt dużą siedzibę – ale będącą rzeczywistym liderem powiatu, prezentujące wielofunkcyjny charakter - ale generalnie z niskim poziomem uprzemysłowienia – liczy zaledwie kilkanaście jednostek, i ta właśnie grupa jest najbardziej adekwatnym poziomem odniesienia stanu rozwoju dla powiatu tucholskiego. Analizując załączone poniżej tabele i dokonując porównań lub pozycjonując powiat na tle województwa, warto zwrócić uwagę także na inne aspekty upodabniające lub odróżniające powiaty, takie jak liczba miast w powiecie (sytuacja analogiczna, jak w powiecie tucholskim, gdzie siedziba powiatu jest jedynym miastem, nie jest częsta), liczba mieszkańców powiatu, powierzchnia powiatu, liczba gmin, podobieństwo charakteru (czyli np. lesistość – choć poza bydgoskim, żaden z powiatów nie notuje tu wartości bardzo podobnych; podobieństwo funkcji turystycznych – pod tym względem najbardziej zbliżone są powiaty świecki, brodnicki i żniński).

Podział administracyjny powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	ogółem	miejskie	wiejskie	miejsko-wiejskie	liczba miast	liczba obszarów wiejskich*
aleksandrowski	9	3	6	0	3	6
brodnicki	10	1	7	2	3	9
bydgoski	8	0	6	2	2	8
chełmiński	7	1	6	0	1	6
golubsko-dobrzyński	6	1	4	1	2	5
grudziądzki	6	0	4	2	2	6
inowrocławski	9	1	4	4	5	8
lipnowski	9	1	6	2	3	8
mogileński	4	0	2	2	2	4
nakielski	5	0	1	4	4	5
radziejowski	7	1	5	1	2	6
rypiński	6	1	5	0	1	5
sępoleński	4	0	1	3	3	4
świecki	11	0	9	2	2	11
toruński	9	1	8	0	1	8
tucholski	6	0	5	1	1	6
wąbrzeski	5	1	4	0	1	4
włocławski	13	1	7	5	6	12
żniński	6	0	2	4	4	6
m.Bydgoszcz	1	1	0	0	1	0
m.Grudziądz	1	1	0	0	1	0
m.Toruń	1	1	0	0	1	0
m.Włocławek	1	1	0	0	1	0
województwo razem	144	17	92	35	52	127

*jako obszary wiejskie należy rozumieć gminy wiejskie i wiejskie części gmin miejsko-wiejskich

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Pod względem podziału administracyjnego, powiat tucholski należy do jednostek o typowej liczbie gmin – aż 5 powiatów ziemskich (w tym tucholski) notuje po 6 gmin (jeśli uwzględni się powiaty o liczbie gmin 5 i 7, to łącznie ta grupa powiatów składających się z „kilku” gmin stanowi ponad połowę wszystkich). Wyróżnia się jednak obecnością tylko jednego miasta przy tak dużej powierzchni.

Pod względem zajmowanej powierzchni, powiat tucholski należy do jednostek dosyć dużych – z powierzchnią ponad 1 tys. km kw. skupia aż 6% całej powierzchni województwa, co lokuje go na 7. pozycji. Jeśli jednak uwzględni się tylko powierzchnię bezleśną, to zajmuje dopiero 14. pozycję i stanowi już tylko 4% całej powierzchni województwa. Pod względem powierzchni lasów, zajmuje 3. pozycję (do niedawna – drugą, w ostatnich latach większą powierzchnię lasów notuje świecki – obecnie różnica wynosi niespełna 50 ha, przy ponad 52 tys. ha). Lasy w powiecie stanowią 12,4% wszystkich powierzchni lasów w województwie.

Pod względem liczby ludności, powiat należy do jednostek typowych w kujawsko-pomorskim. W przedziale od 41,0 do 55,5 tysięcy (a więc +/-15% wartości powiatu tucholskiego) mieści się aż 7 powiatów ziemskich (dodatkowe 2 – minimalnie poza tymi granicami). Powiat skupia 2,3% ogółu ludności województwa i 3,7% ludności powiatów ziemskich. Pod względem liczby ludności w powiatach ziemskich lokuje się na 12. pozycji. Jest wyraźnie mniejszy od największego powiatu ziemskiego – inowrocławskiego – bowiem stanowi zaledwie 29,5% jego ludności, ale też o prawie 38% przewyższa najmniejszy powiat ziemski, czyli wąbrzeski.

Pod względem liczby ludności wiejskiej, należy także do jednostek typowych – lokuje się na 11. pozycji i grupuje nieco ponad 4% ludności wiejskiej województwa. Pod tym względem nie odstaje aż tak bardzo od największego powiatu, za to wyraźnie wyprzedza najmniejszy.

Znacznie słabszy jest jednak potencjał powiatu pod względem liczby ludności miejskiej – tu powiat stanowi tylko 1,1% sumy wojewódzkiej i wyprzedza tylko dwa powiaty.

Powierzchnia powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	ogółem (ha)	bez lasów (2013, ha)
świecki	147418	95095
włocławski	147363	120057
bydgoski	139412	82579
toruński	123042	81360
inowrocławski	122518	110017
nakielski	112008	86228
tucholski	107546	55272
brodnicki	103997	81427
lipnowski	101574	78778
żniński	98477	81527
sępoleński	79109	59600
grudziądzki	72776	62279
mogileński	67512	56567
golubsko-dobrzyński	61285	49020
radziejowski	60720	57690
rypiński	58647	46885
chełmiński	52694	49114
wąbrzeski	50195	46022
aleksandrowski	47463	43971
m.Bydgoszcz	17598	12739
m.Toruń	11572	8803
m.Włocławek	8432	6373
m.Grudziądz	5776	4617
<i>udział w sumie wojewódzkiej (%)</i>	<i>6,0</i>	<i>4,0</i>
<i>pozycja na tle 19 powiatów ziemskich</i>	<i>7</i>	<i>14</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Ludność powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	ogółem		
	ogółem	w miastach	na wsi
	2013		
	osoba		
aleksandrowski	55919	25281	30638
brodnicki	78102	33813	44289
bydgoski	110565	27026	83539
chełmiński	52610	20622	31988
golubsko-dobrzyński	45480	17206	28274
grudziądzki	40135	5271	34864
inowrocławski	163682	106257	57425
lipnowski	67231	20915	46316
mogileński	46590	18181	28409
nakielski	86969	37904	49065
radziejowski	41646	10265	31381
rypiński	44723	16834	27889
sępoleński	41636	17696	23940
świecki	99839	32585	67254
toruński	100972	14967	86005
tucholski	48283	13949	34334
wąbrzeski	35034	14040	20994
włocławski	86920	17482	69438
żniński	70792	30552	40240
m.Bydgoszcz	359428	359428	0
m.Grudziądz	97676	97676	0
m.Toruń	203447	203447	0
m.Włocławek	114885	114885	0
<i>udział w sumie wojewódzkiej (%)</i>	<i>2,3</i>	<i>1,1</i>	<i>4,1</i>
<i>udział w sumie powiatów ziemskich (%)</i>	<i>3,7</i>	<i>2,9</i>	<i>4,1</i>
<i>pozycja na tle 19 powiatów ziemskich</i>	<i>12</i>	<i>17</i>	<i>11</i>
<i>% ludności największego powiatu ziemskiego</i>	<i>29,5</i>	<i>13,1</i>	<i>39,9</i>
<i>% ludności najmniejszego powiatu ziemskiego</i>	<i>137,8</i>	<i>264,6</i>	<i>163,5</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Gęstość zaludnienia powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	ogółem	na powierzchni bezleśnej
	(osoby / 1 km kwadratowy)	
inowrocławski	134	149
aleksandrowski	118	127
chełmiński	100	107
toruński	82	124
bydgoski	79	134
nakielski	78	101
rypiński	76	95
brodnicki	75	96
golubsko-dobrzyński	74	93
żniński	72	87
wąbrzeski	70	76
mogileński	69	82
radziejowski	69	72
świecki	68	105
lipnowski	66	85
włocławski	59	72
grudziądzki	55	64
sępoleński	53	70
tucholski	45	87
<i>pozycja na tle 19 powiatów ziemskich</i>	<i>19</i>	<i>11</i>
<i>% wartości średnich dla powiatów ziemskich województwa</i>	<i>59,8</i>	<i>89,1</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Konsekwencją dużej na tle innych powiatów powierzchni, ale porównywalnej liczby mieszkańców, są niskie wskaźniki gęstości zaludnienia. Ogólny wskaźnik gęstości zaludnienia wynosi zaledwie 45 osób/1 km kw., co jest wartością najniższą wśród powiatów ziemskich, stanowi niespełna 60% wartości średniej i dosyć wyraźnie ustępuje kolejnemu powiatowi (sępoleńskiemu), który na tle pozostałych powiatów także wykazuje obiektywnie niską wartość.

Jeśli uwzględnimy bardziej obiektywny wskaźnik – liczby ludności w stosunku do powierzchni bezleśnych – wartość notowana w powiecie tucholskim jest już znacznie bardziej typowa. Wynosi 87 osób/1km kw., co lokuje powiat na 11. pozycji i stanowi ponad 89% wartości średniej. Podkreślić należy, że obydwa wskaźniki gęstości są ważną cechą diagnostyczną – ale dla szeregu dziedzin to właśnie ten pierwszy w większym stopniu świadczy o potencjale danego obszaru (dla niektórych zagadnień nie ma znaczenia, czy występują powierzchnie leśne – ważne jest, że popyt generowany przez dany obszar, wyrażany właśnie liczbą mieszkańców w danej powierzchni - jest niski). Ogólnie niska gęstość zaludnienia jest więc bez wątpienia ograniczeniem rozwoju danego obszaru.

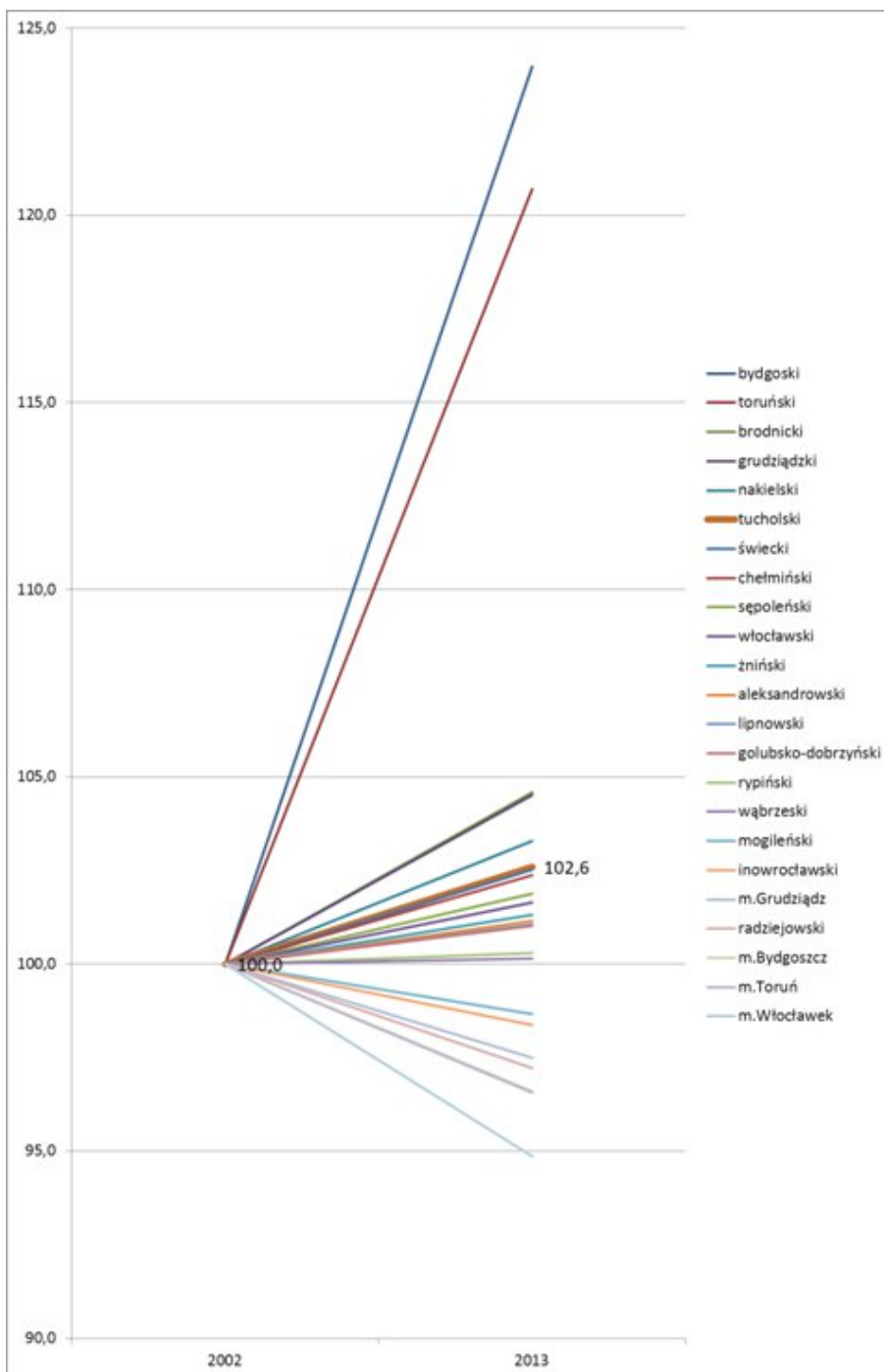
W ostatnich latach powiat cechował się stosunkowo korzystną dynamiką ludności, wskutek której w roku 2013 liczył o 2,6% mieszkańców więcej, niż w roku 2002. Zmiana ta, aczkolwiek może wydawać się niewielka, wyróżnia powiat bardzo pozytywnie, bowiem poza obszarami podmiejskimi Bydgoszczy i Torunia (gdzie ma miejsce bardzo silny napływ z tych miast), większość powiatów notuje stagnację, a nawet spadek liczby ludności. Korzystniejszy trend zmian liczby ludności notowały w tym czasie tylko wspomniane powiaty podmiejskie bydgoski i toruński oraz powiaty brodnicki, grudziądzki i nakielski.

Dodatni bilans zmian liczby ludności powodowany jest stosunkowo wysokim dodatnim przyrostem naturalnym, który rekompensuje ujemne saldo migracji międzypowiatowych. W tym miejscu należy jednak podkreślić, że:

- podobnie jak we wszystkich powiatach, także w tucholskim na przestrzeni ostatnich dwóch dekad znacznie zmniejszyła się liczba urodzeń – w 1995 roku było to prawie 700, a w ostatnich latach zwiera się najczęściej pomiędzy 500 a 600,
- na korzystnym, wciąż stosunkowo niezmiennym poziomie, utrzymuje się liczba zgonów,
- zarówno wskaźniki urodzeń, jak i zgonów są w powiecie lepsze od średnich – powiat stanowi 2,3% ludności województwa, ale koncentruje w ostatnich latach aż 2,6-2,8% liczby urodzeń, a tylko 2,0-2,2% liczby zgonów,
- pod względem wskaźnika przyrostu naturalnego, powiat corocznie lokuje się wśród najlepszych w

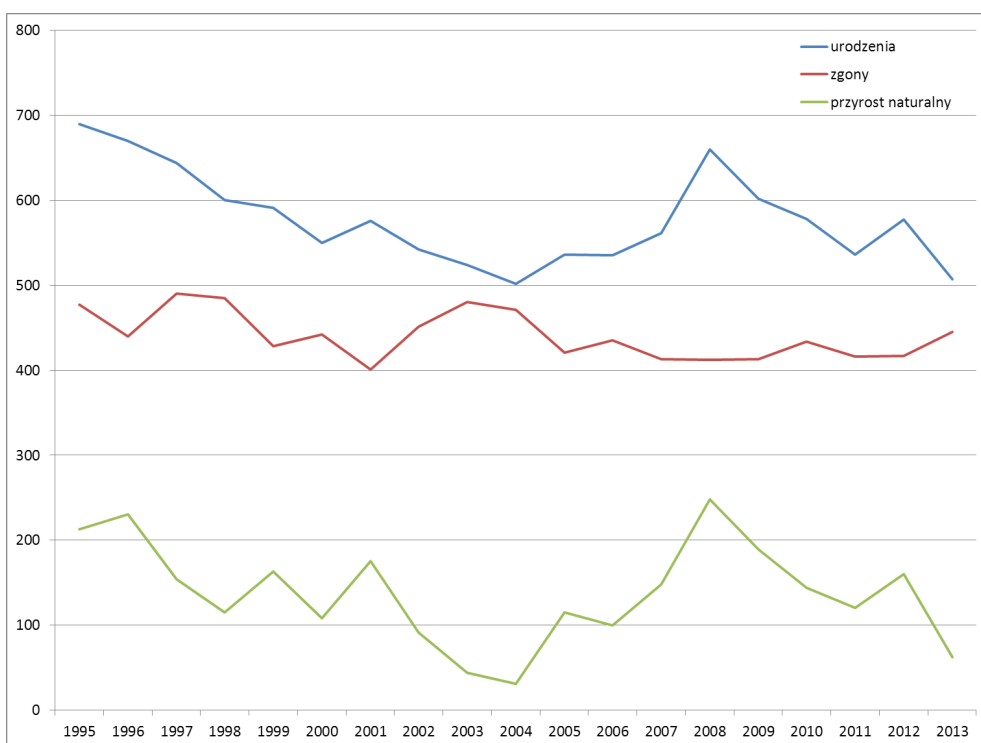
województwie,

- saldo migracji międzypowiatowych jest w ostatnich latach corocznie ujemne (co oznacza, że każdego roku więcej ludności opuszcza powiat, niż do niego przybywa z innych powiatów) – jednak ujemne saldo charakteryzuje zdecydowaną większość powiatów, a na ich tle, wartości w powiecie tucholskim są stosunkowo korzystne, bowiem wskaźnik ten jest relatywnie niewielki,
- wartości bezwzględne salda są stosunkowo niewielkie – corocznie przewaga osób opuszczających powiat, nad osiedlającymi się na jego obszarze, wynosi tylko kilkadziesiąt osób (najczęściej poniżej 50, a tylko jeden raz – w 2011 – przekroczyła minimalnie 100).



Zmiany liczby mieszkańców powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 2002-2013 (2002=100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)



Przyrost naturalny w powiecie tucholskim – wartości bezwzględne (osoby)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Wskaźniki przyrostu naturalnego (na 1000 mieszkańców) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

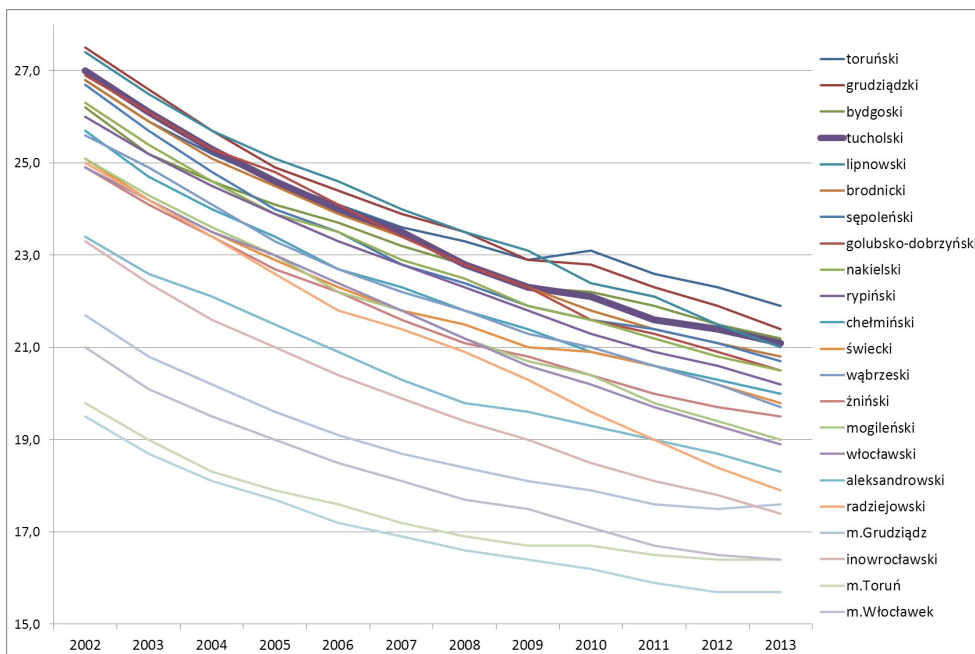
Jednostka terytorialna	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
toruński	2,6	2,9	3,2	3,9	3,5	3,1	4,6	3,4	3,6	3,6	2,7	2,7
nakielski	2,7	2,5	2,8	2,6	3,0	2,7	3,1	4,2	3,5	3,1	2,7	2,4
brodnicki	1,7	1,7	1,8	1,2	3,1	2,8	2,8	3,6	2,6	2,9	2,0	2,1
bydgoski	2,2	3,1	2,4	2,9	3,4	2,9	3,6	3,7	3,4	3,1	3,1	1,6
sępoleński	2,4	2,5	1,8	2,7	4,8	3,4	4,7	4,1	3,0	1,7	2,3	1,5
grudziądzki	2,1	1,9	1,5	2,8	4,9	4,4	4,7	2,6	4,2	2,5	3,4	1,5
tucholski	1,9	0,9	0,7	2,4	2,1	3,1	5,2	4,0	3,0	2,5	3,3	1,3
świecki	1,9	1,4	1,6	2,2	1,3	1,8	3,5	2,3	2,6	1,4	1,1	1,2
golubsko-dobrzyński	3,1	2,1	2,5	2,0	1,5	1,5	2,9	2,1	2,0	1,3	1,2	1,0
żniński	1,7	1,4	2,0	1,6	0,5	1,8	3,0	1,7	2,1	1,6	0,2	0,3
chełmiński	1,8	1,1	2,5	1,6	0,4	0,8	3,3	2,4	2,3	2,3	1,9	0,1
rypiński	0,0	1,1	0,9	1,2	1,8	0,6	3,0	0,3	1,8	1,8	1,0	0,1
lipnowski	1,0	1,3	1,1	1,0	1,1	2,0	2,2	2,2	1,5	0,7	1,1	0,0
m.Toruń	0,5	0,1	0,6	0,5	1,1	0,5	1,6	1,5	1,2	0,8	0,5	-0,3
wąbrzeski	1,2	1,8	1,5	-0,6	1,0	-0,1	2,7	2,5	0,5	1,8	0,7	-0,8
radziejowski	-0,9	-1,5	-1,7	-0,5	-1,2	-2,0	0,5	-0,7	-2,2	-2,1	-2,4	-0,8
inowrocławski	0,0	0,0	-0,6	-0,9	0,0	-0,5	-0,1	0,6	-0,2	-0,7	-1,2	-1,3
mogileński	-0,1	-0,8	-0,5	0,6	-0,8	0,8	2,0	0,4	1,8	-0,6	1,4	-1,4
aleksandrowski	-2,0	-0,4	-0,8	-2,2	-0,7	-0,8	-0,9	0,0	-0,8	-2,0	-2,3	-1,5
m.Bydgoszcz	-1,1	-1,5	-1,3	-1,0	-0,9	-0,3	-0,5	-0,5	-0,6	-0,8	-1,6	-1,7
włocławski	-1,0	-0,9	-1,0	-0,9	-1,4	-1,8	-0,2	-1,1	-1,3	-0,4	-1,8	-2,2
m.Grudziądz	-1,2	-0,8	-0,6	-1,3	-0,6	-0,5	0,0	0,5	-0,2	-0,5	-1,8	-2,3
m.Włocławek	0,5	0,4	-0,6	-0,9	-1,0	-1,5	-0,8	-0,7	-1,1	-1,8	-2,7	-2,9
pozycja wśród 23 powiatów	8	14	14	6	7	3	1	3	6	6	2	7
udział powiatu w bezwzględnej liczbie urodzeń (%)	2,7	2,6	2,5	2,6	2,5	2,6	2,8	2,6	2,6	2,6	2,8	2,6
udział powiatu w bezwzględnej liczbie zgonów (%)	2,4	2,5	2,5	2,2	2,2	2,0	2,1	2,0	2,1	2,1	2,0	2,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Wskaźniki salda migracji (na 1000 mieszkańców) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
bydgoski	12,6	15,1	19,5	18,7	19,8	20,7	16,7	15,0	11,8	13,1	12,4
toruński	10,1	15,5	15,5	15,8	16,1	14,6	13,1	13,1	11,4	10,5	9,7
brodnicki	-0,8	-0,6	-0,6	-1,4	-0,9	-1,1	0,3	-1,4	0,8	0,1	0,3
włocławski	-0,1	0,5	0,8	0,0	-0,4	1,7	0,9	0,0	-0,1	1,0	0,0
świecki	-1,8	-1,4	-2,0	-2,8	-0,4	-0,4	-1,2	0,1	-0,5	-0,5	-0,6
aleksandrowski	0,9	0,8	0,4	-0,8	2,4	1,8	1,1	1,0	0,7	-0,4	-0,8
tucholski	-0,2	-0,2	-0,7	-1,3	-0,3	-0,8	-0,3	-0,9	-1,6	-2,1	-0,9
żniński	-1,6	-2,4	-2,1	-2,1	-1,0	-2,2	-1,3	-0,6	-0,9	-2,0	-1,4
golubsko-dobrzyński	-2,2	-2,5	0,4	-2,8	-1,5	-2,0	-1,3	-1,5	-1,2	-0,5	-1,5
m.Grudziądz	-0,1	-2,7	-1,7	-1,7	-1,5	-1,7	0,2	-2,0	-2,5	-2,8	-1,6
inowrocławski	-0,2	-0,5	-0,8	-2,3	-2,1	-1,9	-1,8	-1,7	-1,6	-1,7	-2,1
m.Toruń	-1,9	-3,6	-4,8	-3,0	-4,6	-3,6	-3,4	-2,6	-2,9	-1,5	-2,1
mogileński	-2,2	-2,7	-2,1	-1,1	-2,3	-2,1	-1,0	-2,3	-1,8	-3,0	-2,4
sępoleński	-2,4	-2,5	-1,4	-2,2	-2,6	-2,6	-3,7	-1,9	-3,3	-2,4	-2,4
lipnowski	-2,6	-3,8	-2,3	-2,1	-2,6	-2,5	-3,4	-2,2	-2,9	-1,9	-2,4
m.Bydgoszcz	-2,2	-2,4	-4,1	-4,4	-4,7	-5,5	-4,5	-4,3	-3,2	-3,0	-2,5
chełmiński	-1,5	-0,5	-1,1	-2,5	-1,1	0,1	-0,7	-1,9	-1,4	-1,9	-2,8
nakielski	0,3	-0,9	-0,6	0,5	-1,2	-1,0	-0,4	-1,5	-1,8	-2,0	-2,8
wąbrzeski	-2,5	-0,2	-0,8	-3,1	-1,8	-2,1	-2,4	-1,3	-1,1	-1,7	-2,8
rypiński	-3,3	-4,0	-3,0	-4,1	-4,7	-3,5	-2,9	-3,4	-3,0	-3,4	-2,8
grudziądzki	-4,0	-1,2	1,0	-0,3	-2,4	-1,7	-1,9	-1,0	-1,5	-1,1	-2,9
m.Włocławek	-2,8	-3,6	-3,5	-4,1	-4,6	-5,2	-3,2	-4,0	-3,5	-4,6	-3,9
radziejowski	-4,0	-3,2	-4,0	-0,8	-5,1	-3,2	-3,0	-2,4	-2,4	-3,4	-4,0
pozycja wśród 23 powiatów	7	6	9	9	4	7	7	7	12	16	7
Wartości bezwzględne na terenie powiatu (osoby)											
zameldowania	342	314	303	283	333	329	278	262	258	236	252
wymeldowania	351	324	336	344	349	368	290	303	333	337	297
saldo	-9	-10	-33	-61	-16	-39	-12	-41	-75	-101	-45

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

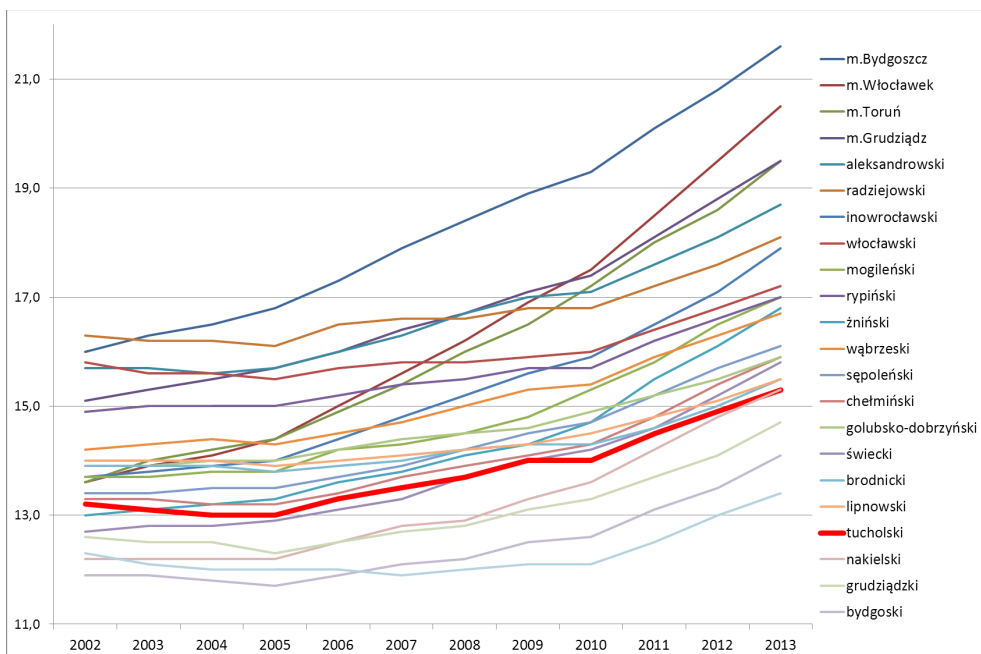

Zmiany udziału (% ludności ogółem) grupy przedprodukcyjnej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Istotnym wyzwaniem demograficznym jest proces starzenia społeczeństwa, który w dosyć intensywnym wymiarze trwa już od ponad dekady, a prognozy demograficzne wskazują, że osiągnie swoje apogeum za około 10-15 lat. Proces ten przejawia się spadkiem liczby i udziału ludności młodej oraz wzrostem liczby i udziału ludności starszej. Na terenie powiatu tucholskiego te niekorzystne zmiany także są obserwowane, ale sytuacja jest wciąż – na tle innych powiatów – stosunkowo korzystna. Powiat prezentuje jeden z najwyższych udziałów ludności w wieku przedprodukcyjnym, choć obecnie grupa ta stanowi tylko 21% ogółu ludności,

podczas gdy przed dekadą (2002) było to 27%.

Mniejszy, niż w większości powiatów jest też udział ludności najstarszej. Grupa poprodukcyjna stanowi nieco ponad 15%, ale jej udział wzrósł w analizowanej dekadzie z nieco ponad 13%. Tak na początku, jak i na końcu analizowanego okresu, wskaźniki dla powiatu lokowały go wśród najlepszych. Należy jednak zauważyć, że proces starzenia jest nieuchronny – fakt, iż powiat notuje relatywnie korzystne wskaźniki, będący skutkiem dobrej sytuacji wyjściowej, tylko nieco łagodzi oraz opóźnia jego skutki, ale nie zapewnia ochrony przed jego społecznymi konsekwencjami.



Zmiany udziału (% ludności ogółem) grupy poprodukcyjnej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Powiat charakteryzuje się nieco odmienną od innych powiatów województwa, strukturą utrzymania ludności. Przede wszystkim, notuje najwyższy udział ludności utrzymywanej – jest to aż 36,1% ogółu, podczas gdy w powiatach ziemskich jest to najczęściej 30-34%. W grupie tej mieszczą się dzieci i młodzież (pod względem ich udziału powiat nie wyróżnia się szczególnie), ale także osoby nie pracujące (więc pod tym względem sytuacja powiatu jest niekorzystna na tle innych). Dodatkowo ponad 21% mieszkańców utrzymuje się z emerytur i rent (przy czym udział emerytów jest niski, ale rencistów jest dosyć wysoki na tle innych powiatów). Udział ludności utrzymującej się z pracy najemnej (26,2%) jest typowy, podobnie jak udział utrzymujących się z własnej działalności lub z wynajmu (jednak jest to tylko 3,1% mieszkańców). Powiat lokuje się na 11 miejscu pod względem udziału utrzymujących się z pracy w rolnictwie – takie źródło utrzymania deklaruje ponad 5% ogółu mieszkańców. Jest to wartość wysoka na tle innych powiatów, zwłaszcza jeśli uwzględni się niezbyt korzystne warunki rozwoju rolnictwa w dużej części powiatu.

W każdym z powiatów dosyć liczna jest grupa osób, dla których źródło utrzymania nie zostało podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2011 ustalone – jest to najczęściej od 3 do 6% ogółu. Oznacza to, że wskaźniki dla pozostałych grup utrzymania są obciążone pewnym błędem.

Powiat tucholski charakteryzuje się specyfiką wykształcenia ludności. Wyróżnia się najwyższym w województwie odsetkiem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym – jest to prawie 32% jeśli liczyć w ogóle mieszkańców, a prawie 41% wśród mężczyzn i prawie 23% wśród kobiet (także wskaźniki dla poszczególnych płci lokują powiat na pierwszej pozycji w województwie). Skutkiem tak dużego udziału grupy z wykształceniem zasadniczym zawodowym, niski jest udział grupy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – lokuje powiat wśród 19 powiatów ziemskich na 16. pozycji (mężczyźni na 18., kobiety – na 14.).

Źródła utrzymania ludności (% ludności ogółem) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2011

Jednostka terytorialna	praca najemna poza rolnictwem	praca na rachunek własny poza rolnictwem lub dochody z wynajmu	praca w rolnictwie	niezarobkowe źródło, emerytura	niezarobkowe źródło, renta	pozostałe źródła	utrzymywani	nieustalone
aleksandrowski	29,2	2,7	5,2	17,9	5,3	4,8	30,8	4,0
brodnicki	27,9	2,7	6,0	15,0	6,3	4,4	34,5	3,3
bydgoski	32,2	5,0	3,0	13,3	5,7	3,4	34,1	3,3
chełmiński	27,6	2,7	5,1	15,5	5,4	5,4	32,0	6,3
golubsko-dobrzyński	24,7	2,9	8,2	16,0	6,3	5,0	33,5	3,4
grudziądzki	23,7	2,3	8,5	13,9	6,2	5,7	35,4	4,3
inowrocławski	30,0	3,2	3,1	16,6	6,5	5,5	31,9	3,1
lipnowski	21,9	2,8	8,0	15,7	7,1	6,3	34,9	3,4
mogileński	26,0	3,7	6,3	15,8	6,7	4,5	33,8	3,1
nakielski	29,8	3,2	3,5	14,8	5,8	4,9	34,6	3,5
radziejowski	20,6	2,7	11,5	17,4	7,6	5,3	32,7	2,2
rypiński	25,5	2,3	8,1	17,5	6,2	4,0	33,9	2,7
sępoleński	24,4	2,9	6,2	15,5	6,0	5,1	33,9	6,1
świecki	28,4	2,9	4,4	15,4	6,9	4,3	33,1	4,7
toruński	29,8	4,3	4,9	13,1	5,6	4,6	33,9	3,8
tucholski	26,2	3,1	5,2	14,5	6,7	4,9	36,1	3,3
wąbrzeski	26,7	2,9	6,7	16,6	6,0	5,4	30,9	4,9
włocławski	22,8	2,3	9,7	16,5	6,9	5,3	33,9	2,5
żniński	28,0	3,1	4,8	15,6	6,7	4,8	34,0	2,9
m.Bydgoszcz	35,1	4,2	0,2	20,8	5,5	3,9	25,6	4,7
m.Grudziądz	30,5	4,1	0,3	18,8	6,3	6,6	27,6	5,8
m.Toruń	34,0	4,7	0,2	18,7	5,7	5,4	25,4	5,8
m.Włocławek	31,4	3,5	0,2	19,2	6,6	6,2	27,8	5,2
pozycja na tle 19 powiatów ziemskich	11	7	11	16	6	10	1	12

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Pozostałe wskaźniki nie wyróżniają powiatu. Pod względem udziału ludności z wykształceniem wyższym, powiat tucholski lokuje się wśród powiatów ziemskich na 10 pozycji (mężczyźni na 8., kobiety na 11.), pod względem udziału grupy z wykształceniem średnim zawodowym – na 8. (mężczyźni – na 10., kobiety – na 4. – także ten wskaźnik potwierdza, że kształcenie zawodowe w powiecie zawsze posiadało silną pozycję).

Wskaźniki dotyczące wychowania przedszkolnego, są jedynymi z głównych mierników stanu rozwoju społecznego danego obszaru. Województwo w ostatniej dekadzie zanotowało bardzo znaczący wzrost udziału dzieci objętych opieką przedszkolną – przeciętny wskaźnik dla dzieci w grupie 3-5 lat wzrósł z niespełna 30 do prawie 62%. W powiecie tucholskim wzrost ten był znacznie silniejszy, niż przeciętnie – w okresie 2003-12 udział dzieci objętych edukacją przedszkolną w tej grupie wiekowej w powiecie wzrósł około 3,5-krotnie, wskutek czego poprawiła się też pozycja powiatu tucholskiego na tle innych powiatów (w roku 2003 powiat lokował się na 17. pozycji – obecnie są to lokaty około 10-ej). Wskaźnik w powiecie wynosi obecnie około 60%, co jest wartością nieco niższą od przeciętnej wojewódzkiej, ale uwzględniając trudniejsze niż przeciętnie warunki obsługi (wynikające z dużej powierzchni i rozdrobnienia sieci osadniczej) nie jest to wartość odbiegająca negatywnie.

Porównanie liczby podmiotów na terenie powiatu tucholskiego z terenem województwa, prowadzi do następujących wniosków:

- wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego, powiat tucholski z liczbą 3392 podmiotów, w roku 2013 lokował się na 17. pozycji (pozycje 16-17 są typowe dla powiatu dla całego analizowanego okresu 1995-2013); najbardziej podobną liczbę podmiotów wykazywały powiaty: golubsko-dobrzyński (3408), rypiński (3363) i mogileński (3314),
- miasto Tuchola lokuje się na 15. pozycji wśród 52 miast województwa (w 2013 roku liczyło 1397 podmiotów) – podobną liczbę działających podmiotów gospodarczych prezentują: Żnin (1448), Golub-

Dobrzyń (1259), Ciechocinek (1502), Solec Kujawski (1510),

Poziom wykształcenia ludności (% ludności ogółem) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2011 (wybrane grupy wykształcenia)

Jednostka terytorialna	Ludność ogółem				Mężczyźni				Kobiety			
	wyższe	średnie zawodowe	ogólnokształcące średnie	zasadnicze zawodowe	wyższe	średnie zawodowe	ogólnokształcące średnie	zasadnicze zawodowe	wyższe	średnie zawodowe	ogólnokształcące średnie	zasadnicze zawodowe
KUJAWSKO-POMORSKIE	14,1	16,3	11,0	25,2	12,3	17,0	8,4	32,1	15,7	15,6	13,3	18,9
aleksandrowski	10,3	14,0	13,7	26,6	8,2	15,4	10,6	33,3	12,3	12,7	16,6	20,4
brodnicki	10,4	14,1	10,7	26,9	8,4	13,5	8,7	34,9	12,2	14,7	12,6	19,2
bydgoski	15,7	15,7	9,7	26,7	13,4	17,3	7,1	33,1	17,9	14,1	12,3	20,5
chełmiński	9,0	13,8	9,8	28,3	7,6	14,5	7,6	34,5	10,4	13,2	12,0	22,5
golubsko-dobrzyński	8,5	12,5	11,4	27,4	6,6	13,0	8,8	35,2	10,4	12,0	13,9	19,9
grudziądzki	8,0	13,3	8,2	28,9	6,5	13,4	6,0	36,5	9,6	13,2	10,3	21,3
inowrocławski	11,8	18,9	9,6	26,8	10,5	19,3	7,3	34,4	13,1	18,6	11,7	19,7
lipnowski	8,7	12,4	9,4	26,0	6,5	13,6	6,7	33,0	10,8	11,2	12,1	19,2
mogileński	9,5	15,6	10,2	30,3	7,6	15,9	7,1	39,8	11,4	15,2	13,1	21,1
nakielski	9,8	14,9	10,1	30,8	8,0	14,7	7,6	39,2	11,6	15,0	12,6	22,7
radziejowski	9,1	16,6	8,3	25,9	6,6	17,3	6,0	34,0	11,5	15,9	10,7	18,0
rypiński	9,1	14,0	9,4	22,7	6,9	12,9	6,8	29,6	11,2	15,1	11,8	16,1
sępoleński	8,4	14,8	7,8	27,9	6,2	14,3	5,8	37,1	10,6	15,3	9,8	18,8
świecki	9,4	14,7	8,9	30,5	7,6	14,9	6,7	37,9	11,1	14,5	10,9	23,4
toruński	11,2	16,3	8,6	28,1	9,3	17,5	6,9	34,0	12,9	15,2	10,2	22,5
tucholski	9,4	15,5	7,9	31,7	7,6	14,9	5,2	40,8	11,1	16,1	10,6	22,8
wąbrzeski	8,9	17,0	7,7	26,5	7,4	16,5	6,1	33,4	10,3	17,5	9,1	19,8
włocławski	8,9	12,3	10,9	25,1	6,7	12,7	8,3	32,3	11,0	12,0	13,4	18,0
żniński	9,9	18,9	7,5	31,3	8,0	18,1	5,2	40,7	11,8	19,7	9,9	22,2
m.Bydgoszcz	21,7	17,7	14,1	20,9	20,9	19,3	11,0	26,5	22,4	16,3	16,9	16,1
m.Grudziądz	13,0	18,2	10,7	25,2	11,6	19,8	8,5	31,3	14,1	16,7	12,7	19,7
m.Toruń	23,1	18,6	12,4	18,9	21,4	19,7	10,8	23,3	24,5	17,6	13,8	15,2
m.Włocławek	16,7	16,3	14,6	21,7	14,8	18,0	10,9	27,9	18,3	14,8	17,8	16,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Porównanie wskaźników przedsiębiorczości na terenie powiatu tucholskiego, z terenem województwa, prowadzi do następujących wniosków:

- powiat tucholski lokuje się na 18. pozycji,
- miasto Tuchola lokuje się na 19. pozycji (na 52 miasta województwa) w grupie miast o bardzo podobnych wskaźnikach (Tuchola ma wskaźnik 99,5 – a w przedziale od 95 do 105 mieści się aż 14 miast).

Porównanie dynamiki zmian liczby podmiotów na terenie powiatu tucholskiego z terenem województwa, prowadzi do następujących wniosków:

- powiat lokuje się na 13. pozycji pod względem dynamiki w okresie 1995-2013 – jeśli rok 1995 przyjąć za 100, to w roku 2013 wskaźnik dynamiki dla powiatu wynosi 185,
- miasto Tuchola należy do miast, które w okresie 1995-2013 zwiększały liczbę podmiotów w stosunkowo niewielkim tempie – aż 31 miast (czyli 2/3 miast województwa) notowało wyższą dynamikę – w najlepszych liczba podmiotów zwiększyła się 3-krotnie, w 10-ciu – ponad 2-krotnie (w Tucholi wzrost wyniósł tylko 48%).

Analiza struktur branżowych (udział różnych rodzajów działalności w ogólnej liczbie podmiotów) wskazuje na istotne różnice zachodzące pomiędzy gminami powiatu, ale także w stosunku do średnich wartości wojewódzkich. Przeciętnie na obszarach wiejskich województwa największe znaczenie mają następujące rodzaje działalności:

- Sekcja G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – skupiająca ponad 1/4 wszystkich podmiotów (w roku 2013 – 26,4%),
- Sekcja F (Budownictwo) – 14,7%,
- Sekcja C (Przetwórstwo przemysłowe) – 10,3%,
- Sekcja H (Transport i gospodarka magazynowa) – 7,3%,
- tzw. usługi publiczne („sfera budżetowa”) - skupiające administrację, edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną – (sekcje O, P, Q) – 9,5%,
- Sekcja A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) – 7,1%,

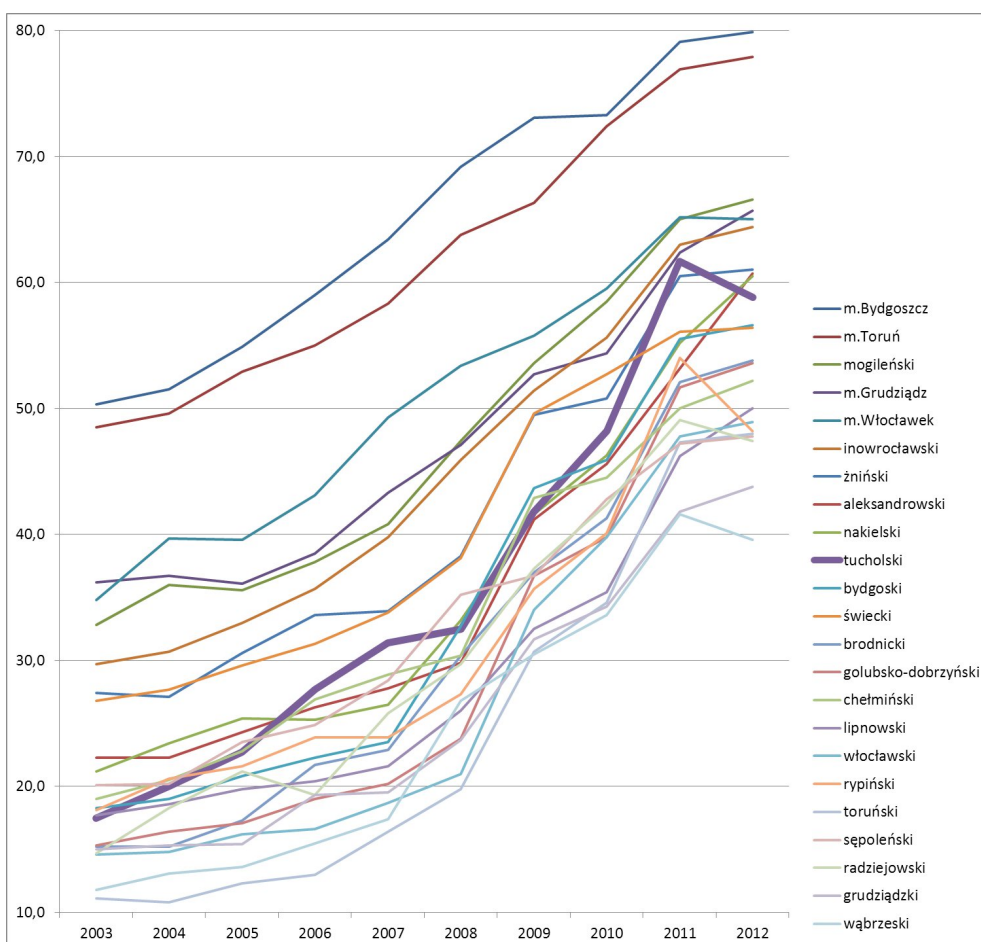
Wymienione powyżej działalności skupiają około 2/3 wszystkich podmiotów.

Na obszarach wiejskich powiatu tucholskiego należy zwrócić uwagę na następujące cechy charakterystyczne struktury branżowej:

- znacznie wyższy jest udział sekcji A – jednak w stosunku do innych obszarów wiejskich województwa, gdzie dominują działalności stricte rolnicze, w powiecie tucholskim dobrze rozwinęły się także działalności w zakresie leśnictwa – w gminach Cekcyn i Śliwice takich podmiotów jest więcej, niż „rolniczych”; na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, powiat tucholski ma najwyższy wskaźnik liczby podmiotów w dziale 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) w odniesieniu do liczby ludności (1,8/1000 mieszk.; kolejny powiat - sępoleński, ma wskaźnik 1,5, a kolejny – świecki – 1,1),
- gmina Cekcyn wykazuje największą wśród 144 gmin województwa liczbę podmiotów w dziale 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) – jest to 37 (w całym powiecie – 88) na 796 w województwie; gmina Śliwice zajmuje pod tym względem miejsce 18., Tuchola – 19., Gostycyn – 21., Lubiewo – 29., a Kęsowo – 79. Pod względem wskaźnika tego rodzaju firm na 1000 mieszkańców, gmina Cekcyn zajmuje 1. pozycję, Śliwice – 9., Gostycyn – 14., Lubiewo – 17., Tuchola – 52., a Kęsowo – 63.,
- pod względem ogólnego stanu przetwórstwa przemysłowego, gminy powiatu (poza Tucholą) zajmują dosyć odległe lokaty (gmina Tuchola zajmuje pod względem liczby podmiotów w sekcji C - 16. pozycję, pozostałe od 59. do 128.), ale gmina Tuchola i Gostycyn wyróżniają się dużą liczbą firm w zakresie produkcji artykułów spożywczych (9. i 16. lokata), a gminy Tuchola, Śliwice i Cekcyn dużą liczbą firm w zakresie produkcji wyrobów z drewna oraz korka (odpowiednio: 6., 10. i 12. pozycja); gmina Tuchola zajmuje 11. pozycję pod względem liczby firm prowadzących produkcję maszyn, 9. – pod względem liczby firm prowadzących produkcję pojazdów samochodowych i naczep oraz 2. pod względem produkcji pozostałego sprzętu transportowego (pod względem wartości bezwzględnych nie są tu duże liczby – odpowiednio: 8, 2 i 5 podmiotów – są to jednak działalności bardzo rzadko reprezentowane w województwie).

Ponieważ ogólny wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów w stosunku do liczby ludności) na terenie powiatu jest dosyć niski, to także wskaźniki cząstkowe (obliczone dla poszczególnych rodzajów działalności), będą niższe, niż w obszarach o ogólnie dobrym stanie rozwoju przedsiębiorczości. Na terenie powiatu uwagę zwraca przede wszystkim zróżnicowana sytuacja w zakresie działalności uważanych za kluczowe dla rozwoju („kluczowe” – ponieważ mające podstawowe znaczenie dla obsługi ludności oraz tworzące liczne miejsca pracy). W szczególności (na obszarach wiejskich powiatu):

- w sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) – poza obszarami wiejskimi gminy Tuchola, wszystkie gminy wykazują wskaźniki korzystniejsze od średniej,
- w sekcji F (budownictwo) – korzystna sytuacja gmin Gostycyn i Cekcyn (wyraźnie powyżej średniej), pozostałe gminy poniżej średniej, w tym Kęsowo na poziomie około połowy wartości średniej,
- w sekcji G (handel i naprawy) – wszystkie gminy wyraźnie poniżej średniej (przy średniej równej 18,2/1000 najlepsza gmina – Gostycyn – wykazuje wskaźnik 16,9/1000; bardzo niekorzystna sytuacja w gminach Cekcyn, Lubiewo i w obszarach wiejskich gminy Tuchola – wskaźniki na poziomie 10-11/1000),
- w sekcji H (transport i gospodarka magazynowa) – wszystkie gminy wyraźnie poniżej średniej (przy średniej 5,0/1000 najlepsza gmina Śliwice ma wskaźnik 4,5/1000),
- w zakresie usług publicznych rozszerzonych o działalność związaną z kulturą i rozrywką (sekcja R – część podmiotów w tej sekcji to podmioty publiczne, większość – komercyjne) – w gminach Lubiewo i Cekcyn sytuacja korzystniejsza od średniej, w gminach Śliwice i Gostycyn – nieco gorsza, w gminie Kęsowo i na obszarach wiejskich gminy Tuchola – znacznie poniżej średniej).



Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych opieką przedszkolną w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Przeprowadzone analizy prowadzą do następujących generalnych wniosków:

- Powiat tucholski ogółem, ale także każda z gmin powiatu, prezentują relatywnie niskie wskaźniki przedsiębiorczości.
- Niekorzystny jest fakt, że z wyjątkiem powiatu sępoleńskiego, wszystkie powiaty sąsiadujące (także w województwie pomorskim) prezentują wskaźniki korzystniejsze lub znacznie korzystniejsze. Także powiat sępoleński – mniejszy pod względem powierzchni i liczby mieszkańców, w niektórych aspektach jest lepszy od tucholskiego.
- Szczególnie niekorzystny jest stan rozwoju działalności handlowych – mających bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, ale także tworzący lokalne miejsca pracy. W niektórych gminach słaby stan rozwoju można powiązać z rozproszeniem osadnictwa, ale nie jest to wyjaśnienie dla aż tak niskich ogólnych wskaźników.
- W ostatnich latach rozwój przedsiębiorczości na terenie powiatu przebiegał znacznie wolniej niż przeciętnie w województwie oraz wolniej niż w powiatach sąsiednich. W efekcie – powiększyły się dysproporcje pomiędzy powiatem tucholskim, a powiatami sąsiednimi i znacznie obniżyły się pozycje gmin powiatu – niektóre z nich przed 10-15 laty były postrzegane jako obszary o wysokiej przedsiębiorczości, obecnie wszystkie gminy powiatu należy zaliczyć do obszarów na tle województwa wykazujących wskaźnik słabe, bardzo słabe lub co najwyżej – przeciętne. Względnie (na tle innych obszarów) nastąpiło więc istotne pogorszenie stanu przedsiębiorczości powiatu.
- Analiza struktur przedsiębiorczości pozwala na wskazanie specjalizacji gospodarki powiatu związanej z gospodarką leśną, pozyskaniem i przetwórstwem drewna, w tym produkcją wyrobów z drewna i produkcją mebli. Działalności te zdecydowanie wyróżniają powiat i niektóre gminy, ale należy pamiętać, że nie są na jego terenie równomiernie i powszechnie rozwinięte.

Zmiany wskaźnika zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON (na 1000 mieszkańców) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Jednostka terytorialna	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2011	2012
aleksandrowski	42,5	59,0	76,2	83,3	93,2	91,0	90,1	84,3	84,9	84,6	85,4
brodnicki	29,9	48,7	53,0	61,8	69,2	70,1	76,1	66,9	68,4	68,0	70,2
bydgoski	53,5	61,3	73,3	78,8	85,9	87,3	90,7	94,5	98,9	100,1	103,4
chełmiński	41,7	51,4	54,7	64,1	63,2	59,1	61,5	65,3	65,5	65,4	67,1
golubsko-dobrzyński	30,4	52,6	53,8	63,1	70,4	69,2	70,8	70,2	73,5	71,5	72,8
grudziądzki	22,6	30,8	35,7	46,3	52,3	53,9	59,0	62,5	62,8	63,9	65,0
inowrocławski	48,7	51,0	65,9	71,9	77,1	76,9	79,4	83,2	80,7	80,0	81,3
lipnowski	30,6	44,2	57,5	63,9	71,9	69,6	70,7	68,4	69,2	66,8	68,7
mogileński	38,3	42,5	55,2	62,3	68,3	67,4	70,4	73,9	69,5	68,7	69,9
nakielski	46,8	48,9	61,9	69,8	75,9	77,2	78,5	71,7	70,3	69,6	70,0
radziejowski	39,5	47,4	61,0	70,0	76,5	72,4	76,0	69,4	70,7	69,8	71,6
rypiński	46,3	48,2	62,5	71,8	80,5	78,8	78,9	75,4	74,6	72,5	74,0
sępoleński	41,2	44,1	53,5	62,1	69,4	69,7	75,8	70,4	70,9	69,7	72,3
świecki	37,0	45,1	56,2	62,9	70,2	71,3	73,3	70,2	72,6	73,0	73,5
toruński	36,6	49,5	58,3	66,4	70,9	67,7	72,1	76,5	81,2	83,3	85,4
tucholski	38,5	48,3	57,3	63,4	69,8	68,7	69,5	69,8	69,7	68,4	69,3
wąbrzeski	31,5	47,9	58,7	67,7	73,8	63,1	64,7	60,8	62,3	63,7	65,6
włocławski	30,5	39,6	50,2	56,3	62,1	60,9	63,3	61,8	63,4	62,7	65,3
żniński	43,4	52,4	63,8	67,8	72,9	72,3	73,3	74,1	72,5	71,2	72,4
m.Bydgoszcz	80,9	93,1	108,0	118,8	129,4	127,6	123,9	119,6	120,0	118,2	120,1
m.Grudziądz	36,8	55,1	79,2	88,7	95,0	90,3	90,8	89,3	83,1	80,5	81,2
m.Toruń	63,2	88,2	100,8	113,7	124,6	121,3	122,6	111,2	115,9	117,1	120,9
m.Włocławek	79,5	89,0	107,3	116,5	123,9	120,1	116,6	103,8	104,9	101,1	102,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Produkcja sprzedana przemysłu (w podmiotach liczących ponad 9 zatrudnionych) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego – wartości bezwzględne i w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Jednostka terytorialna	ogółem						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	mln zł						
m.Bydgoszcz	6538,2	7116,8	6954,2	6556,2	7428,2	8981,1	8846,6
inowrocławski	3140,2	3375,6	4150,1	4283,9	4424,1	5083,3	5587,1
m.Toruń	4358,4	4414,4	4281,3	4290,1	4587,3	5193,6	5571,3
m.Włocławek	4542,6	4853,4	4485,4	4316,4	4332,5	5207,0	5073,9
świecki	3199,0	3276,9	3320,6	3411,4	4418,9	5395,8	5054,4
toruński	420,1	2831,5	4105,9	4228,1	6492,8	4157,6	3047,6
bydgoski	1127,8	1430,7	1469,9	1465,4	1542,4	1864,5	2081,4
brodnicki	1493,6	1570,6	1537,5	1596,3	1652,9	1999,8	2017,2
m.Grudziądz	758,2	811,7	983,7	880,8	1101,1	1267,5	1651,4
golubsko-dobrzyński	432,0	560,5	580,5	536,9	715,9	970,2	1202,0
aleksandrowski	407,9	498,6	533,1	560,6	587,2	686,6	745,0
rypiński	478,2	575,9	550,9	529,2	593,3	698,9	711,1
wąbrzeski	322,1	386,7	433,8	482,3	488,5	608,0	653,7
grudziądzki	280,7	346,1	392,1	360,1	434,9	577,9	617,4
włocławski	390,8	519,9	611,3	635,4	644,4	709,0	607,8
chełmiński	483,6	408,2	450,2	385,1	466,3	521,4	602,7
radziejowski	259,1	289,0	359,7	319,8	397,9	535,2	549,2
żniński	392,8	340,8	354,9	365,1	333,3	412,4	492,3
mogileński	360,8	387,0	359,0	358,0	362,2	415,3	451,8
nakielski	316,0	374,0	396,3	310,9	311,7	421,4	418,4
tucholski	251,7	291,6	298,5	281,8	304,7	398,0	398,1
sępoleński	204,5	244,1	235,3	199,3	230,6	342,5	371,9
lipnowski	216,8	257,6	310,9	299,5	232,7	268,2	265,3
udział w sumie wojewódzkiej (%)	0,83	0,83	0,80	0,77	0,72	0,85	0,85
pozycja na tle 23 powiatów	21	20	22	22	21	21	21

Jednostka terytorialna	na 1 mieszkańca						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	zł						
świecki	33000	33749	34188	34988	44290	54013	50569
m.Włocławek	37979	40800	37960	36646	36930	44624	43748
inowrocławski	19004	20490	25250	26103	26709	30782	33931
toruński	4693	31094	44284	44839	67264	42438	30709
m.Toruń	21016	21350	20748	20833	22327	25330	27197
golubsko-dobrzyński	9588	12434	12870	11870	15793	21379	26472
brodnicki	19901	20928	20416	21124	21344	25752	25923
m.Bydgoszcz	17915	19638	19310	18312	20340	24700	24419
bydgoski	11776	14585	14657	14301	14675	17458	19172
wąbrzeski	9234	11111	12481	13891	13840	17235	18537
m.Grudziądz	7636	8200	9931	8897	11111	12848	16811
rypiński	10793	13024	12481	12015	13182	15572	15851
grudziądzki	7306	9001	10156	9281	10855	14374	15364
aleksandrowski	7391	9012	9631	10125	10417	12205	13281
radziejowski	6128	6873	8582	7639	9350	12642	13038
chełmiński	9403	7941	8744	7472	8840	9889	11421
mogileński	7698	8269	7663	7641	7689	8831	9632
sępoleński	5002	5953	5745	4851	5526	8212	8917
tucholski	5329	6158	6293	5914	6327	8272	8251
włocławski	4580	6102	7158	7437	7376	8125	6964
żniński	5630	4890	5087	5215	4694	5810	6941
nakielski	3728	4403	4653	3643	3592	4849	4809
lipnowski	3274	3899	4712	4527	3438	3967	3932
<i>pozycja na tle 23 powiatów</i>	<i>18</i>	<i>18</i>	<i>19</i>	<i>19</i>	<i>19</i>	<i>18</i>	<i>19</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Wskaźniki opisujące wartości produkcji sprzedanej przemysłu dowodzą, że powiat tucholski nie ma przemysłowego charakteru. Bezwzględna wartość jest wyższa tylko od tej notowanej w powiatach sępoleńskim i lipnowskim, i stanowi niespełna 0,9% sumy wojewódzkiej. Wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest również bardzo niska, ale lokuje powiat nieco wyżej – bo na 18-19 miejscu wśród wszystkich powiatów (choć pod tym względem wartość w powiecie jest ponad 2-krotnie wyższa, niż w powiecie o najniższym wskaźniku).

Powiat nie odgrywa także istotnej roli w gospodarce rolnej województwa, choć liczba indywidualnych gospodarstw rolnych (pomimo braku sprzyjających warunków rozwoju rolnictwa w dużej części powiatu) jest dosyć wysoka i wynosi ponad 3,6 tysiąca, co stanowi ponad 4% wszystkich w województwie i lokuje powiat na 14. pozycji.

Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach (niespełna 61 tys. ha), lokuje powiat na 16. pozycji – powiat stanowi tu już tylko 3,7% sumy wojewódzkiej.

Jednak pod względem powierzchni zasiewów, powiat lokuje się już na przedostatnim miejscu (3,6% sumy wojewódzkiej). Niskie są wartości dotyczące zwłaszcza upraw przemysłowych (18. pozycja) i warzyw (17. pozycja, ale udział w potencjale wojewódzkim zaledwie symboliczny). Jedynie pod względem zasiewów ziemniaków, powiat lokuje się w środku stawki – zajmuje 11. pozycję, ale stanowi ledwie ponad 4% sumy wojewódzkiej.

Podobnie jak produkcja roślinna, bardzo słabo rozwinęła się też produkcja zwierzęca – pod względem pogłowia zwierząt gospodarskich wyrażonego za pomocą uniwersalnego wskaźnika sztuk dużych, powiat lokuje się na 16. pozycji z udziałem w sumie wojewódzkiej wynoszącym 3,7%.

Liczba gospodarstw rolnych w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010

Jednostka terytorialna	Liczba gospodarstw
włocławski	8877
lipnowski	6914
świecki	5453
toruński	5450
inowrocławski	5212
brodnicki	5042
radziejowski	4602
rypiński	4564
bydgoski	4443
mogileński	4160
golubsko-dobrzyński	4006
aleksandrowski	3703
grudziądzki	3689
tucholski	3618
żniński	3576
nakielski	3346
chełmiński	2888
m.Bydgoszcz	2778
sępoleński	2518
wąbrzeski	2470
m.Toruń	586
m.Grudziądz	410
m.Włocławek	328
<i>udział w sumie wojewódzkiej (%)</i>	<i>4,1</i>
<i>pozycja na tle 19 powiatów ziemskich</i>	<i>14</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Powierzchnia użytków rolnych w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010

Jednostka terytorialna	Powierzchnia użytków rolnych
	(ha)
aleksandrowski	36037,82
brodnicki	61465,26
bydgoski	56478,42
chełmiński	39635,99
golubsko-dobrzyński	42403,56
grudziądzki	54631,50
inowrocławski	116626,48
lipnowski	57986,39
mogileński	42457,00
nakielski	66153,90
radziejowski	49634,44
rypiński	35965,03
sępoleński	44971,21
świecki	67678,16
toruński	60921,24
tucholski	39658,89
wąbrzeski	39944,93
włocławski	89762,77
żniński	63692,45
m.Bydgoszcz	4776,28
m.Grudziądz	1472,85
m.Toruń	1961,35
m.Włocławek	1815,62
<i>udział w sumie wojewódzkiej (%)</i>	<i>3,7</i>
<i>pozycja na tle 19 powiatów ziemskich</i>	<i>16</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010

Jednostka terytorialna	powierzchnia zasiewów w 2010 r (ha)				
	ogółem	zboża razem	ziemniaki	uprawy prze- mysłowe	warzywa gruntowe
aleksandrowski	32222,79	21821,29	859,55	5313,58	1194,94
brodnicki	51997,37	37557,00	1100,49	5491,76	578,61
bydgoski	45807,55	29893,62	742,31	10519,97	446,56
chełmiński	35176,00	20694,49	1288,46	10026,52	1222,54
golubsko-dobrzyński	37968,60	26620,86	503,98	6551,79	85,99
grudziądzki	48499,77	27432,98	406,79	14850,11	279,87
inowrocławski	76948,85	44262,20	1636,14	15358,73	7595,31
lipnowski	45624,16	30879,14	1160,97	4306,58	1353,48
mogileński	39504,70	24562,77	766,08	10100,40	527,81
nakielski	52490,47	31752,92	1161,25	13103,42	247,92
radziejowski	45698,62	27454,55	545,83	6836,14	2188,37
rypiński	26801,25	19072,24	376,04	1783,94	83,07
sępoleński	38510,42	28844,66	1308,03	5180,72	44,24
świecki	57252,83	45297,91	1317,13	6976,09	335,52
toruński	51901,41	34506,03	776,28	11104,87	753,98
tucholski	31739,33	22823,96	797,06	4090,80	58,00
wąbrzeski	35487,51	24993,56	545,95	6767,73	35,43
włocławski	76844,52	50160,02	2010,73	13484,46	3147,41
żniński	57378,33	39129,95	1315,48	11528,55	375,76
m.Bydgoszcz	2210,61	1626,43	68,42	164,15	165,16
m.Grudziądz	848,35	563,24	16,65	183,37	14,45
m.Toruń	1245,29	677,30	66,72	439,95	4,79
m.Włocławek	1035,69	786,15	32,04	86,54	72,44
udział w sumie wojewódzkiej (%)	3,6	3,9	4,2	2,5	0,3
pozycja na tle 19 powiatów ziemskich	18	16	11	18	17

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Pogłowie zwierząt gospodarskich w gospodarstwach rolnych w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego wg Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010

Jednostka terytorialna	Pogłowie zwierząt w sztukach dużych (SD)
aleksandrowski	38087
brodnicki	70516
bydgoski	43062
chełmiński	24964
golubsko-dobrzyński	50058
grudziądzki	33521
inowrocławski	66762
lipnowski	50523
mogileński	30825
nakielski	41157
radziejowski	43165
rypiński	41150
sępoleński	32241
świecki	60974
toruński	54154
tucholski	32387
wąbrzeski	33952
włocławski	54249
żniński	66573
m.Bydgoszcz	1190
m.Grudziądz	369
m.Toruń	2433
m.Włocławek	2033
udział w sumie wojewódzkiej (%)	3,7
pozycja na tle 19 powiatów ziemskich	16

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Działalności turystyczne są w systemie statystyki publicznej w Polsce analizowane w sposób bardzo wybiórczy

(tylko niektóre aspekty), a charakter tej branży gospodarki powoduje, że uzyskiwane wyniki często są obarczone trudnym do oszacowania błędem. W związku z powyższym, w niniejszej analizie skupiono się tylko na jednym z wielu aspektów turystyki – związanym z rozwojem bazy hotelowej oraz ruchem notowanym w tego rodzaju bazie. Specyfika tego konkretnego zagadnienia powoduje, że jest badane przez GUS rzetelnie – stąd wyniki są porównywalne i stosunkowo pełne (obejmują całość zagadnienia). Dostępność hoteli jest bardzo istotnym uwarunkowaniem dla turystyki biznesowej i kongresowej – związanej z rozwojem gospodarczym, organizacją imprez naukowych, gospodarczych (np. targi i wystawy), kulturalnych, pobytami zamożnych turystów, przyjazdami gości zagranicznych (zwłaszcza na imprezy sportowe i kulturalne – dotyczy to tak uczestników, jak i widzów/słuchaczy). Ruch o takim charakterze nie jest typowy dla powiatów ziemskich (jest to domena dużych miast), stąd całkowicie naturalne jest, że nawet obszary o dużym ruchu turystycznym i dużej atrakcyjności, nie muszą mieć dobrze rozwiniętego tego segmentu rynku. Tak jest też w przypadku powiatu tucholskiego – gdzie wg danych GUS w roku 2012 działał jeden, stosunkowo duży hotel – o typowym dla powiatów ziemskich skali ruchu.

Stan rozwoju bazy hotelowej w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

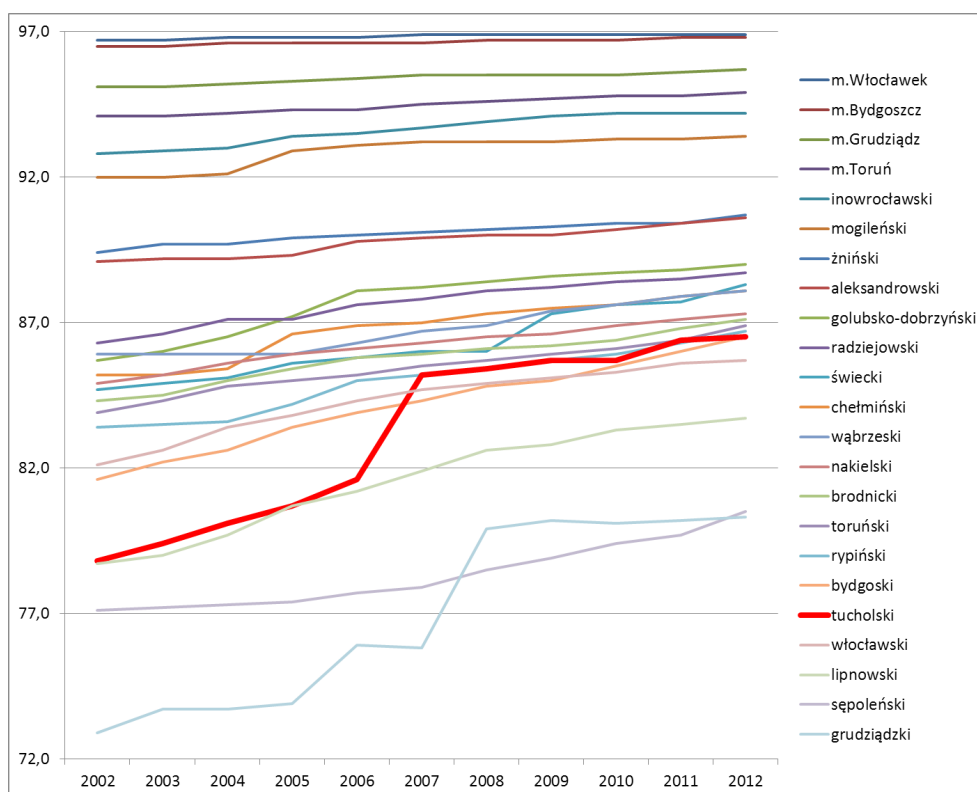
Jednostka terytorialna	Obiekty ogółem	Pokoje	Miejsca noclegowe	Korzystający (Polacy)	Udzielone noclegi (Pola-kom)	Turyści za-graniczni korzystający	Udzielone noclegi tur. zagranicznym
	sztuki	sztuki	sztuki	osoby	liczba	osoby	liczba
	obiekty hotelowe						
	2012						
aleksandrowski	10	338	662	28993	67682	448	2278
brodnicki	5	112	214	12824	24023	545	1176
bydgoski	10	242	480	17356	25550	1220	2463
chełmiński	3	52	107	3101	5633	1316	2486
golubsko-dobrzyński	3	67	176	10327	15046	145	328
grudziądzki	1	4	13	107	479	0	0
inowrocławski	8	172	354	23342	32666	659	1336
lipnowski	3	61	142	4914	6909	333	651
mogileński	2	24	76	1429	2790	20	66
nakielski	4	46	90	3990	4848	425	711
radziejowski	0	0	0	0	0	0	0
rypiński	1	10	22	1239	2537	0	0
sępoleński	3	46	99	4784	6400	380	833
świecki	7	149	286	16306	24107	2485	5095
toruński	6	116	265	15438	22661	425	743
tucholski	1	51	134	11973	17222	45	93
wąbrzeski	0	0	0	624	1075	56	158
włocławski	3	27	64	4434	4434	189	189
żniński	5	76	161	8171	13415	709	1101
m.Bydgoszcz	20	1171	2082	98592	174085	17711	61096
m.Grudziądz	6	203	397	24461	35567	2046	4453
m.Toruń	30	1294	2515	163869	237917	49089	81152
m.Włocławek	9	272	562	22707	37736	2913	9447
<i>Pozycja na tle 23 powiatów</i>	<i>19</i>	<i>15</i>	<i>14</i>	<i>11</i>	<i>11</i>	<i>19</i>	<i>19</i>

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

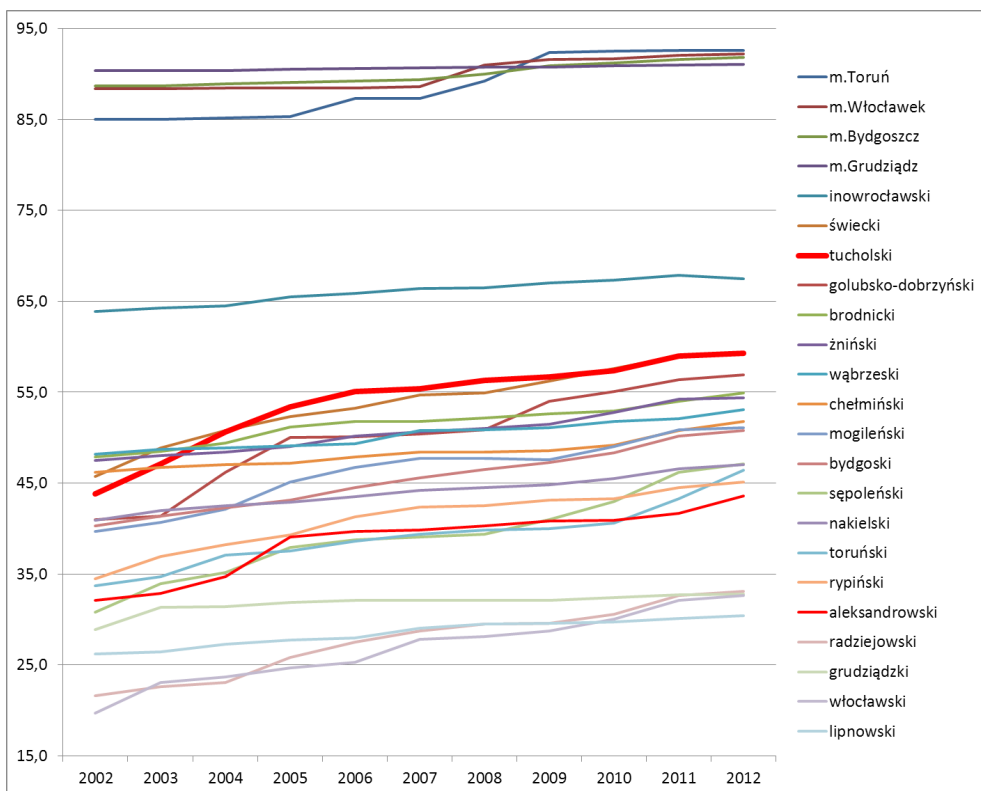
Powiat tucholski wciąż wykazuje niskie wskaźniki obsługi w zakresie zaopatrzenia w wodę z wodociągów komunalnych. Obecnie poziom zwodociągowania wynosi tylko około 87% (a na wsi – 83%) i należy do niższych w województwie. Należy podkreślić, że jest to zagadnienie, które ma kluczowe znaczenie dla jakości życia ludności, ale także dla rozwoju gospodarczego. Na terenie powiatu duże rozproszenie osadnictwa, niska gęstość zaludnienia, duże odległości do niektórych miejscowości (powodowane także dużą lesistością) powodują, że rozwój infrastruktury sieciowej jest ponadprzeciętnie kosztowny, a zapewnienie obsługi na wysokim poziomie wymaga rozwoju bardzo długich sieci. Paradoksalnie – pomimo wszystkich tych niedogodności, bardzo korzystnie powiat wypada w zakresie obsługi w zakresie kanalizacji. Prawie połowa ludności wiejskiej korzysta ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej. Pod względem stanu rozwoju sieci na obszarach wiejskich powiat od lat jest liderem – ale przewaga w stosunku do pozostałych powiatów, wciąż wzrasta. Tak wysoki wskaźnik wynika z faktu, że skanalizowano duże miejscowości, które zamieszkuje znacząca część ogółu mieszkańców – wciąż zdecydowana większość miejscowości nie ma podłączenia do sieci, ale te wsie, które zostały podłączone, zapewniają tak wysoki – na tle pozostałych powiatów ziemskich wynik. O ile jednak w

przypadku sieci wodociągowej, poziomem docelowym wyznaczanym przez aspiracje cywilizacyjne, bez względu na uwarunkowania fizyczno-geograficzne, jest wskaźnik 100-procentowy, to w przypadku gospodarki ściekowej dopuszczalne są także inne rozwiązania, wynikające z relacji kosztów do liczby obsługiwanej ludności – jak rozwój oczyszczalni przydomowych, a nawet obsługę za pomocą szczelnych, okresowo opróżnianych zbiorników. Oczywiście obsługa za pomocą sieci zbiorczej uchodzi zawsze za wariant optymalny ze względów środowiskowych, ale nie zawsze porównanie potencjału różnych obszarów za pomocą tego wskaźnika jest obiektywne. Zagadnienia ochrony wód w powiecie tucholskim, ze względu na bezpośrednie przełożenia stanu czystości wód na atrakcyjność turystyczną, jest szczególnie ważne – już obecnie osiągnięty wskaźnik świadczy o dużej odpowiedzialności lokalnych samorządów za ten aspekt.

O ile w przypadku rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, odpowiedzialność i inicjatywa leży po stronie samorządów gminnych, to o rozwoju sieci gazowej decydują plany gestora sieci, opierające się na symulacjach zapotrzebowania – na które składają się odbiorcy indywidualni, instytucje i przemysł. Na terenie powiatu potencjał nabywczy jest niewielki – stąd też rozwój sieci jak dotąd objął tylko kilka miejscowości i to głównie ze względu na ich położenie w pobliżu gazociągu magistralnego (gazyfikacja nastąpiła niejako „przy okazji” rozwoju sieci o znaczeniu wojewódzkim). Obecnie tylko około 4% ludności wiejskiej w powiecie tucholskim ma dostęp do gazu sieciowego. Jest to wskaźnik niski – i pomimo, że tylko 9 powiatów w ogóle posiada dostęp do gazu sieciowego na obszarach wiejskich – nie stanowi przewagi konkurencyjnej powiatu na tle innych.

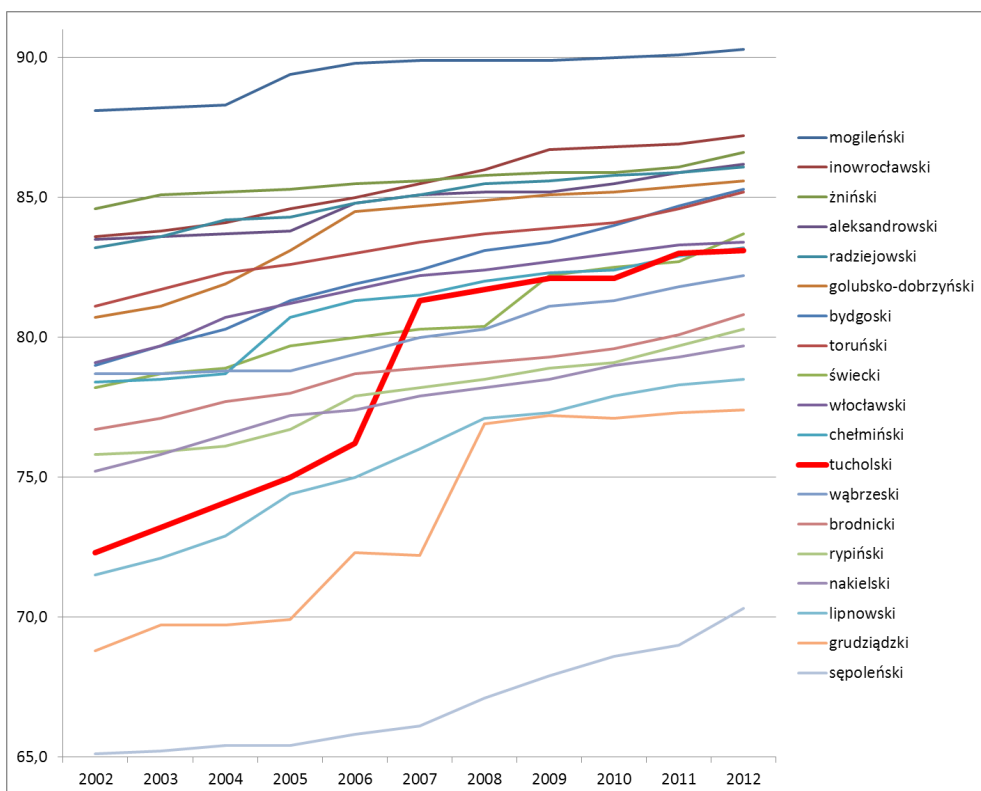


Udział (%) ludności obsługiwanej przez sieć wodociągową w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego
 Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)



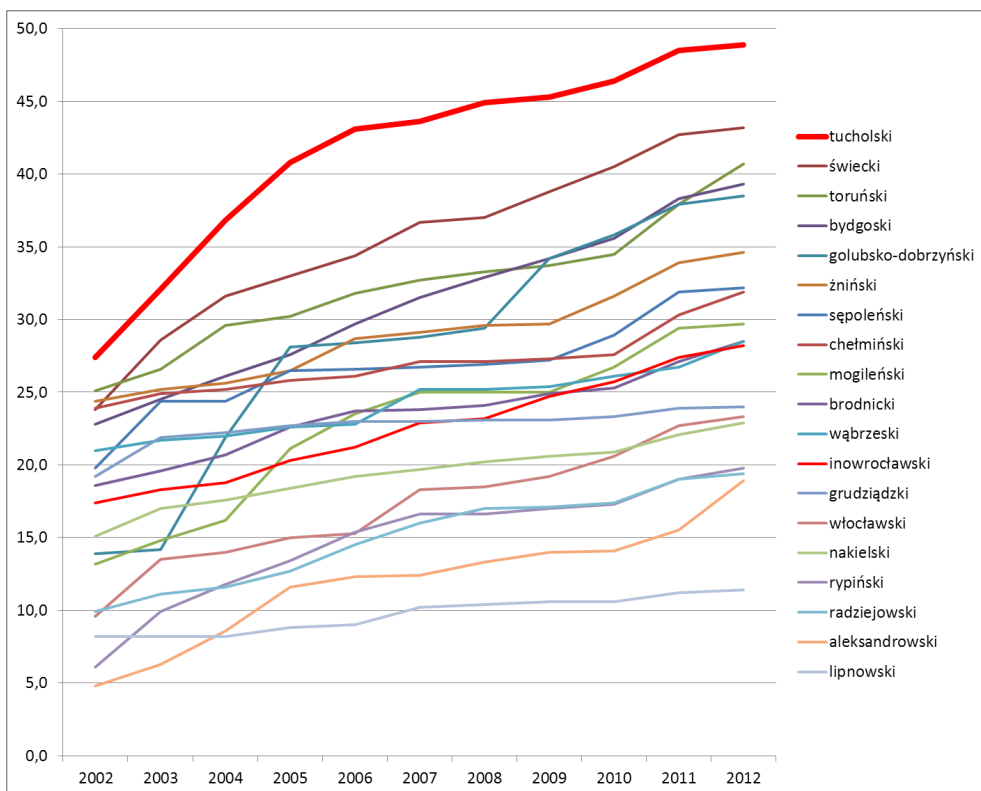
Udział (%) ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)



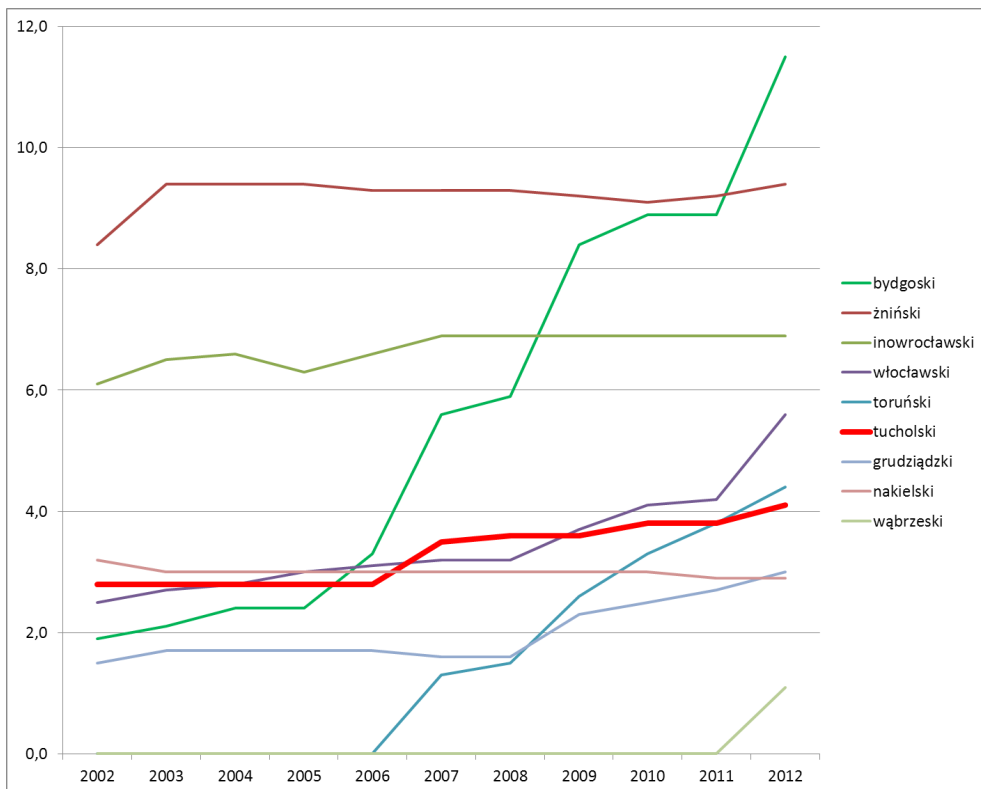
Udział (%) ludności na obszarach wiejskich obsługiwanej przez sieć wodociagową w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)



Udział (%) ludności na obszarach wiejskich obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)



Udział (%) ludności na obszarach wiejskich obsługiwanej przez sieć gazową w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Infrastruktura komunikacyjna i techniczna. Dostępność komunikacyjna

Powiat tucholski należy do obszarów położonych poza przebiegiem najważniejszych ciągów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej znaczenia wojewódzkiego, krajowego, czy międzynarodowego. Przebiegająca przez teren powiatu infrastruktura ma oczywiście duże znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania regionu, a częściowo także położonych w sąsiedztwie powiatu tucholskiego powiatów województwa pomorskiego (zwłaszcza chojnickiego), jednak pod względem rangi i znaczenia nie zalicza się ona do najwyższych kategorii i ustępuje pod tym względem infrastrukturze zlokalizowanej w innych częściach województwa kujawsko-pomorskiego.

W zakresie infrastruktury transportowej na terenie powiatu znaczenie regionalne i ponadregionalne mają:

- linia kolejowa nr 201 - w relacji Nowa Wieś Wielka - Gdynia Port Centralny; linia znaczenia państwowego,
- linia kolejowa nr 208 - w relacji Działdowo - Chojnice; linia znaczenia państwowego na odcinku Jabłonowo Pomorskie – Chojnice,
- linia kolejowa nr 215 - w relacji Laskowice Pomorskie - Bąk, linia zaliczana do kategorii „pozostałych” (nie znaczenia państwowego),
- droga wojewódzka nr 240 w relacji Świecie - Tuchola - Chojnice; droga klasy głównej (G),
- droga wojewódzka nr 241 w relacji Tuchola - Sępólno - Nakło - Rogoźno; droga klasy zbiorczej (Z),
- droga wojewódzka nr 237 w relacji Czersk - Tuchola - Gostycyn - Mąkowsko; droga klasy głównej (G).

Gęstość dróg wojewódzkich na terenie powiatu jest dość niska (choć nie należy też do najniższych). W większości powiatów sytuacja jest lepsza między innymi ze względu na występowanie dróg krajowych, które nie tylko zagęszczają sieć, ale też sprzyjają rozwojowi dróg wojewódzkich; wiele z powiatów ma mniejszą powierzchnię co ułatwia obsługę za pomocą sieci dróg, a także większą gęstość zaludnienia i/lub większą liczbę miast - co również w naturalny sposób sprzyja rozwojowi sieci drogowej; wreszcie część powiatów ma bardziej tranzytowy charakter. Gorsze uwarunkowania rozwoju sieci dróg są więc w dużej mierze wynikiem peryferyjnego położenia oraz występowania określonych - niezbyt sprzyjających - warunków naturalnych. W powiązaniu z drogami powiatowymi sieć dróg wojewódzkich zapewnia jednak warunki do prawidłowej obsługi powiatu. Wszystkie drogi wojewódzkie w powiecie zbiegają się w Tucholi, stanowiącej najważniejszy węzeł drogowy tej części województwa - Tuchola jest jedyną miejscowością położoną na północ od Bydgoszczy i na zachód od Świecia, skąd drogi rangi wojewódzkiej lub krajowej biegną w 5 kierunkach (z Sępólna, Więcborka i Koronowa - w 4 kierunkach). Biorąc pod uwagę wszystkie siedziby powiatów (pomijając powiaty grodzkie) właśnie 4-5 kierunków połączeń jest najczęściej spotykanych; większymi węzłami są tylko Inowrocław i Lipno (6 kierunków), natomiast kilka miast posiada mniejszą liczbę połączeń. Podkreślić jednak należy, że znaczna część powiatu nie jest obsługiwana przez drogi wojewódzkie - dotyczy to całej gminy Śliwice oraz zdecydowanej większości gminy Cekcyn (droga 240 biegnie w jej skrajnie południowej części). Spośród wiejskich siedzib gmin na terenie powiatu przy drodze wojewódzkiej leży jedynie Gostycyn.

Droga nr 240 charakteryzuje się dużym natężeniem ruchu. Jest jedną z najbardziej obciążonych ruchem dróg wojewódzkich w kujawsko-pomorskim (ocena ta dotyczy drogi na całym jej przebiegu - co wskazuje na duży równomierny ruch, także tranzytowy, na całej długości drogi; wybrane krótkie odcinki innych dróg wojewódzkich charakteryzują się większym natężeniem ruchu, jednak jest to ruch o znaczeniu wybitnie lokalnym, np. związany z dojazdami do pracy) i pod tym względem przewyższa wiele dróg krajowych. Drogi nr 237 i 241 należą natomiast - w skali województwa - do dróg o średnim (Tuchola - Mąkowsko) lub małym ruchu, co wskazuje na relatywnie niewielkie ciężenia i przepływy w relacjach Tuchola - Czersk i Tuchola - Sępólno Krajeńskie. Drogi te nie leżą w ciągu szlaków tranzytowych, natomiast mała liczba mieszkańców w pobliżu tych dróg i stosunkowo słabe wzajemne powiązania tych miast, nie są w stanie wygenerować dużych przepływów. Kierunek Tuchola - Mąkowsko, a więc połączenie z Bydgoszczą wykazuje już znacząco wyższe natężenie.

Na terenie województwa, tylko przez teren dwóch powiatów nie biegną drogi krajowe - tucholskiego i rypińskiego. Dostępność powiatu rypińskiego jest jednak lepsza, gdyż sieć dróg wojewódzkich jest tu nieco gęstsza, a odległości do biegnących w sąsiednich powiatach dróg krajowych - nieco mniejsze. W sąsiedztwie powiatu tucholskiego biegną 2 drogi krajowe:

- na północny-zachód od granic powiatu biegnie droga nr 22, będąca fragmentem szlaku komunikacyjnego z Trójmiasta do Gorzowa Wielkopolskiego (jest to także jeden z wariantów połączenia Trójmiasta ze

Szczecinem) a w relacjach międzynarodowych - jest to fragment szlaku Obwód Kaliningradzki i Kraje Bałtyckie - Berlin - Europa Zachodnia. Droga ta jest także bardzo ważna dla codziennych dojazdów do pracy i szkół w powiatach chojnickim i starogardzkim. Odległość z Tucholi do drogi nr 22 wynosi ok. 25 km, natomiast odległość ze Śliwic i Kęsowa nie przekracza 20 km.

- na południowy-zachód od granic powiatu biegnie droga krajowa nr 25 (Oleśnica - Bobolice) - droga ta łączy centralną część kraju ze środkowym Wybrzeżem (za pośrednictwem węzła w Bydgoszczy). Droga nr 25 (na odcinku Bydgoszcz - Sępólno - granica województwa) charakteryzuje się małym, jak na drogę krajową, ogólnym natężeniem ruchu - niektóre z odcinków drogi na terenie województwa należą do najslabiej obciążonych ruchem fragmentów dróg krajowych - np. odcinek Mąkowsko - Sępólno). Ruch na drodze nr 25 cechuje się jednak wybitną sezonowością, a w okresie letnim droga pełni bardzo ważną rolę w obsłudze ruchu turystycznego. Odległość z Tucholi do drogi nr 25 wynosi ok. 25-30 km. Odległości z Gostycyna i Kęsowa są mniejsze.

Oceniając więc znaczenie drogi 240 - głównej osi komunikacyjnej powiatu, można stwierdzić, że pomimo niższej jej rangi (w randze drogi wojewódzkiej), droga ta jest bardziej obciążona ruchem niż położone najbliżej powiatu drogi krajowe (22 i 25) i pełni dużą rolę także w obsłudze ruchu tranzytowego, uzupełniając sieć dróg krajowych.

Warto zauważyć, że dla mieszkańców wschodniej części powiatu, zwłaszcza gminy Lubiewo, duże znaczenie w zapewnieniu dostępności międzyregionalnej ma - położony stosunkowo niedaleko (ok. 30 km) węzeł drogowy w Świeciu, zapewniający połączenie z dużo ważniejszymi i charakteryzującymi się znacznie większym natężeniem ruchu, drogami krajowymi nr 91 i nr 5.

Oceniając dostępność powiatu w komunikacji kolejowej, stwierdzić należy, że biegnące przez jego teren linie nie są wykorzystywane do komunikacji międzyregionalnej - służą właściwie tylko celom lokalnym, przewozom ludności na niewielkie dystanse, co pod względem funkcjonalnym w hierarchii krajowych linii obsługujących ruch pasażerski, lokuje je wśród linii niższych kategorii. Linie 201 i 208, a zwłaszcza linia Kościerzyna - Bydgoszcz (201), cechują się bardzo dużym znaczeniem społecznym. Wschodnia część powiatu tucholskiego i zachodnia część powiatu świeckiego wykazują dosyć silne i utrwalone od kilkudziesięciu lat, ciężenia do Bydgoszczy (wynika to także z faktu słabej obsługi tych terenów przez PKS i utrudnionym dostępem - zwłaszcza do Świecia, ale także Tucholi; Bydgoszcz jest dzięki komunikacji kolejowej najłatwiej dostępnym miastem dla mieszkańców niektórych gmin z tych okolic). Układ sieci drogowej w tej części województwa powoduje utrudnioną dostępność Bydgoszczy w samochodowym transporcie indywidualnym (pomimo stosunkowo małej odległości czas jazdy jest bardzo długi), a PKS praktycznie nie prowadzi połączeń bezpośrednich tych gmin z Bydgoszczą. Komunikacja kolejowa jest więc najszybszym, bądź jedynym środkiem komunikacji z Bydgoszczą. Tym samym funkcjonowanie tej linii ma bardzo duże znaczenie dla lokalnego rynku pracy i dla młodzieży szkolnej, jednak ze względu na małe zaludnienie tej części regionu, potoki ruchu, mimo iż w stosunku do liczby mieszkańców tego terenu - duże, są obiektywnie niewielkie i stanowią zagrożenie zawieszenia komunikacji ze względów ekonomicznych. Tak duże znaczenie społeczne transportu kolejowego, związane z niekorzystnymi warunkami funkcjonowania komunikacji PKS i motoryzacji indywidualnej, nie jest praktycznie spotykane w żadnej innej części województwa i musi być podkreślane jako jeden z podstawowych argumentów na rzecz utrzymania i wzmacniania pasażerskiego transportu kolejowego na tej linii (leży to także w interesie powiatu świeckiego).

Od kilku lat powiat jest obsługiwany w komunikacji kolejowej przez przewoźnika ARRIVA. Obecnie zapewnia on ponad 10 par połączeń z Tucholi do Bydgoszczy. Czas jazdy z Tucholi do Bydgoszczy wynosi przeciętnie około 1 godz. 10 minut do 1 godz. 20 minut (z Cekcyna jest o ok. 10 minut krótszy). Kilka par tych połączeń (ok. 5) realizowanych jest na trasie Bydgoszcz - Chojnice, dzięki czemu w bezpośredniej komunikacji do Bydgoszczy dostępne są też stacje na terenie gminy Kęsowo (Żalno i Piastoszyn) - czas jazdy z Żalna do Bydgoszczy jest o ok. 10 minut dłuższy niż z Tucholi.

Za pomocą przesiadki na stacji w Wierzchucinie dostępne są także miejscowości leżące na północ od tej stacji, na linii prowadzącej w kierunku Kościerzyny - zarówno na terenie gminy Cekcyn, jak i gminy Śliwice. Jest tu dobowo kilka par połączeń.

Ten sam przewoźnik obsługuje także linię z Czerska do Laskowic Pomorskich, przy której leży stacja w Śliwicach. Liczba połączeń jest mała (ok. 4 par) a czas jazdy do Laskowic wynosi aż ok. 50 minut, a więc dojazd do Bydgoszczy lub Grudziądza wymaga znacznie dłuższego czasu. Linia ta zapewnia jednak dojazd - w krótkim czasie (ok. 20 minut) ze Śliwic do Czerska (to jest ważne dla lokalnych rynków pracy i dojazdów do szkół).

Od dwóch dekad transport kolejowy przeżywa regres, który tym bardziej dotknął linie regionalne, położone

poza siecią linii łączących największe miasta w kraju. Obydwie główne linie kolejowe powiatu (tzn. linia Bydgoszcz – Kościerzyna – Gdynia i linia Działdowo – Laskowice – Tuchola – Chojnice) w okresie świetności transportu kolejowego uznawane były za istotne w skali ogólnokrajowej zwłaszcza dla transportu towarowego (ale także ze względów militarnych), a w skali lokalnej dla zapewnienia codziennych dojazdów do miast (zagadnienie to było bardzo ważne ze względu na wspomniane bardzo słabe połączenia w komunikacji autobusowej i duże utrudnienia dla motoryzacji indywidualnej). Paradoksalnie jednak obecnie niektóre miejscowości leżące przy tych liniach (zwłaszcza Cekcyn i Tuchola) posiadają najlepszą w dotychczasowej historii dostępność do Bydgoszczy w kolejowym transporcie pasażerskim – nigdy dotąd liczba połączeń nie była tak duża, a czas jazdy – tak krótki.

Oceniając dostępność powiatu tucholskiego w komunikacji kolejowej na tle innych powiatów województwa, należy podkreślić dwa aspekty:

- tylko kilka powiatów w województwie posiada naprawdę dobrą dostępność w komunikacji kolejowej (należy tu uwzględnić dużą liczbę stacji, w tym w pobliżu dużych miejscowości oraz dużą liczbę połączeń) - zaliczyć tu należy przede wszystkim powiaty inowrocławski i bydgoski. Pozostałe powiaty bądź są w ogóle pozbawione pasażerskiego transportu kolejowego (np. sępoleński, żniński, rypiński), bądź też jego znaczenie jest znikome ze względu na małą rangę linii i bardzo małą liczbę połączeń (np. lipnowski, chełmiński). Nawet powiaty przez które biegną najważniejsze na terenie województwa linie kolejowe, często nie czerpią z tego tytułu korzyści w postaci dobrej dostępności, ze względu na małą liczbę stacji, lub też zlokalizowanie stacji poza głównymi miastami (w miejscowościach do których nie ma dostępu z innych obszarów), lub też skrajnie peryferyjny przebieg linii (np. brodnicki, radziejowski, golubsko-dobrzyński). W tym kontekście dostępność powiatu tucholskiego, pomimo niskiej rangi linii, jest lepsza, niż w przypadku wielu powiatów w województwie,
- w przypadku powiatu tucholskiego podstawowe znaczenie ma zapewnienie prawidłowej obsługi w relacjach do Bydgoszczy i Chojnic (jako miejsc pracy, nauki i załatwiania różnego rodzaju potrzeb z zakresu handlu i usług). Chodzi więc o wykorzystanie kolei do zaspokajania codziennych, podstawowych potrzeb mieszkańców. Powiat nie ma ambicji posiadania szybkich połączeń międzyregionalnych. Miarą sukcesu będzie funkcjonowanie takiej liczby połączeń i w takich porach, które będą realizowały właśnie te potrzeby ludności. Jest to, w porównaniu z innymi powiatami, sytuacja specyficzna, ponieważ w żadnym z powiatów znaczenie społeczne kolei nie jest tak duże.

Spośród infrastruktury technicznej znaczenie regionalnego i ponadregionalnego, na terenie powiatu znajdują się: linia elektroenergetyczna WN 110 kV oraz gazociąg wysokiego ciśnienia.

Zarówno linia energetyczna, jak też gazociąg, są częścią dosyć rozbudowanych na terenie regionu sieci mających na celu zasilanie poszczególnych powiatów i gmin. Linia WN 110 kV biegnie z elektrowni wodnej Żur na Wdzie w gminie Drzycim przez GPZ (główny punkt zasilania) w Tucholi do Chojnic (na terenie powiatu linia biegnie przez środkową część gminy Cekcyn, na północ od Tucholi oraz przez północną część gminy Kęsowo). Linie tego rodzaju oraz zlokalizowane na ich bazie główne punkty zasilania są powszechne na terenie województwa. (Do przesyłu energii w dalszych relacjach - zasilanie w relacjach międzyregionalnych - służą linie WN220 kV i 400 kV).

Biegnący przez teren powiatu gazociąg wysokiego ciśnienia Dn150 stanowi również część systemu służącego do zaopatrywania odbiorców na poziomie lokalnym. Odcinek biegnący przez powiat łączy Świecie z Chojnicami (przebieg gazociągu jest zbliżony do przebiegu drogi 240; gazociąg biegnie przez gminy Lubiewo, Cekcyn, Gostycyn, Tuchola oraz Kęsowo) i zasilą obecnie stacje redukcyjno-pomiarowe dla gmin Lubiewo, Cekcyn, Tuchola, a potencjalnie może także zaopatrywać gminy Lniano, Drzycim, Gostycyn i Kęsowo. Na wysokości Żalna znajduje się odgałęzienie tego gazociągu do Czerska (Dn 100; ten gazociąg biegnie przez zachodnią część gminy Tuchola).

Województwo kujawsko-pomorskie jest silnie zróżnicowane pod względem występowania zainwestowania infrastruktury technicznej znaczenia regionalnego i ponadregionalnego. Powiat tucholski należy do obszarów o raczej małym natężeniu zainwestowania (mierzonego zarówno liczbą infrastruktury, jak też jej rangą). Są wprawdzie powiaty o jeszcze mniejszym znaczeniu (np. sępoleński, rypiński), jednak w większości zainwestowanie tego rodzaju jest większe. Infrastruktura o charakterze tranzytowym nie przynosi korzyści dla danego obszaru, natomiast jej obecność wiąże się z występowaniem pewnego rodzaju ograniczeń przestrzennych. Warto zauważyć, że szczególnie duża liczba tego typu infrastruktury biegnie przez wschodnią i południową część regionu (powiaty lipnowski, włocławski, radziejowski, inowrocławski i mogileński) gdzie

oprócz podobnej rangi sieci energetycznych i gazowych, występują także linie związane z transportem gazu i ropy naftowej. W centralnej części województwa jest koncentracja linii energetycznych najwyższych napięć oraz głównych punktów zasilania. W województwie funkcjonuje też przesyłanie - na większe odległości - wody pitnej oraz solanki. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa nie przewiduje rozwoju tranzytowej infrastruktury technicznej znaczenia regionalnego lub ponadregionalnego (o charakterze tranzytowym) na terenie powiatu, co można uznać za pozytywne uwarunkowanie.

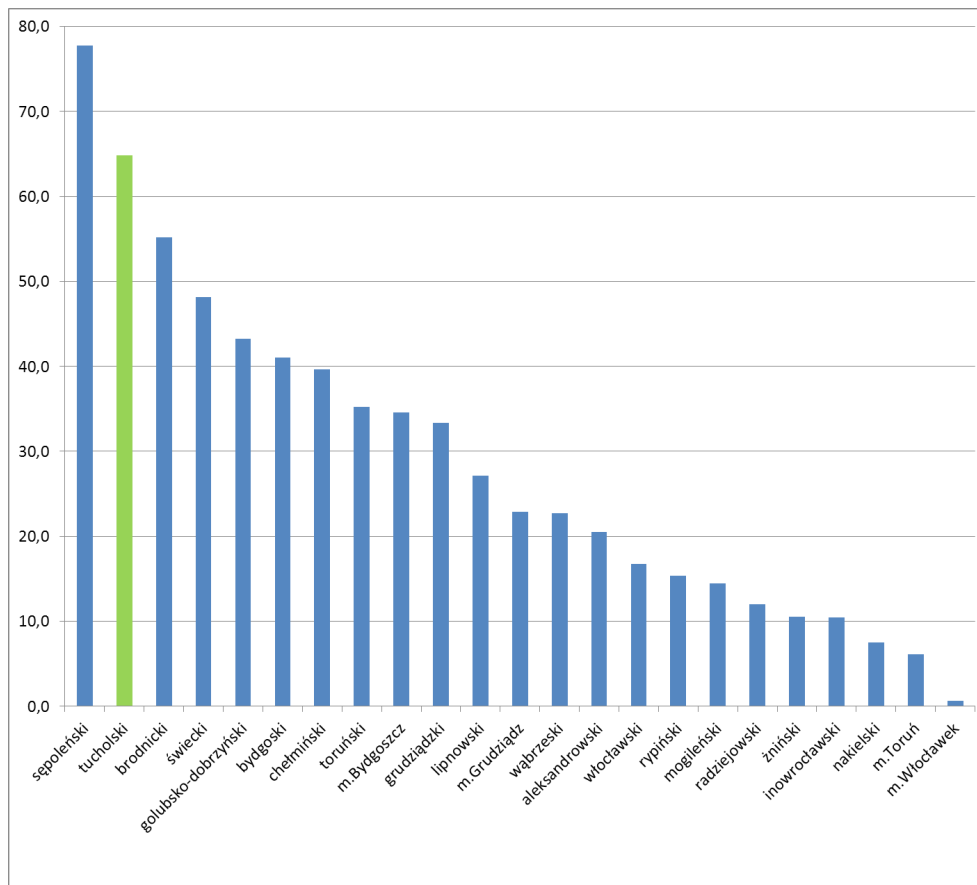
Środowisko przyrodnicze

Wysoka jakość środowiska przyrodniczego jest obok turystyki podstawowym wyróżnikiem powiatu tucholskiego w województwie kujawsko-pomorskim. Dostępne dane statystyczne i wyniki analiz Inspekcji Ochrony Środowiska potwierdzają, iż powiat tucholski charakteryzuje się wysoką jakością środowiska, niskim poziomem emisji zanieczyszczeń oraz dużym udziałem powierzchni chronionych - w zakresie wymienionych cech lokuje się wśród obszarów o najkorzystniejszych uwarunkowaniach w regionie.

Dostępne dane na temat korzystania z zasobów przyrody oraz emisji zanieczyszczeń w roku 2012 (stan czystości wód – dane z raportów WIOŚ za rok 2011 i 2012) charakteryzują powiat w sposób następujący:

- Pod względem emisji energetycznej zanieczyszczeń, powiat należy do najmniejszych emitentów. Dane WIOŚ pokazują klasyfikację powiatów w ujęciu podmiotów, które podały wielkość emisji oraz dane dla powiatów o zużyciu paliw z pozostałych podmiotów, które nie podały wielkości emisji. W pierwszej klasyfikacji uwagę zwraca zwłaszcza emisja SO₂, NO₂, CO i CO₂, które w tucholskim wraz z chełmińskim, grudziądzkim, sępoleńskim i wąbrzeskim, są zdecydowanie najniższe (powiaty są tu silnie zróżnicowane, ale to o najwyższej emisji notują wskaźniki nawet ponad sto razy wyższe). Nieco mniej korzystne – choć obiektywnie wciąż niskie – są wielkości emisji pyłów ze spalania paliw. Także drugi z analizowanych aspektów – zużycia paliw, przez pozostałe podmioty – lokuje powiat tucholski wśród tych, które notują zdecydowanie najniższe wartości.
- Pod względem wielkości wytwarzanych ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania, powiat notuje wartości typowe dla swojej klasy wielkościowej. Podobnie jak w większości powiatów, całość ścieków wymagających oczyszczania jest oczyszczana.
- Stan rzek Kamionki oraz Sępólnej przy ujściu do Zalewu Koronowskiego pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „zadowolający”.
- Stan rzeki Prusiny poniżej oczyszczalni w Śliwicach pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „zły”.
- Stan rzeki Raciąska Struga przy ujściu do Brdy pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „zadowolający”.
- Stan rzeki Czarna Struga przy ujściu do Brdy pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „zadowolający”.
- Stan Wielkiego Kanału Brdy na wysokości Legbąda pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „zadowolający”.
- Stan rzeki Bielska Struga w Kiełpińskim Moście pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „niezadowolający”.
- Stan rzeki Kicz przy ujściu do Brdy pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „niezadowolający”.
- Stan rzeki Szumionka przy ujściu do Brdy pod względem bakteriologicznym oceniany jest jako „dobry”
- Klasyfikacja potencjału/stanu jednolitych części wód płynących zalicza jednostki związane z Sępólną oraz Kamionką do kategorii „umiarkowanego” (pod względem stanu/potencjału ekologicznego), natomiast jednostkę związaną z dolnym odcinkiem Brdy (od ujścia Kamionki aż do Bydgoszczy) zalicza do kategorii „bardzo dobra” (pod względem oceny fizykochemicznej).
- W ocenie stanu jezior, badanych przez WIOŚ w latach 2007-12, analizie poddano następujące:
 - Okonińskie (2011) – stan elementów biologicznych: dobry, stan elementów fizyko-chemicznych: powyżej II klasy, stan ekologiczny: dobry
 - Cekcyńskie (2009) – stan elementów biologicznych: umiarkowany, stan elementów fizyko-chemicznych: parametr „widzialność” przekroczył dopuszczalną wartość, stan ekologiczny: umiarkowany
 - Stobno (2011) – stan elementów biologicznych: słaby, stan elementów fizyko-chemicznych: parametr „widzialność” przekroczył dopuszczalną wartość, stan ekologiczny: słaby
 - Szpitalne (2012) – stan elementów biologicznych: bardzo dobry, stan elementów fizyko-chemicznych: powyżej II klasy, stan ekologiczny: bardzo dobry
 - Okrągłe (Ślepe) (2009) – stan elementów biologicznych: umiarkowany, stan elementów fizyko-chemicznych: parametr „widzialność” przekroczył dopuszczalną wartość, stan ekologiczny: umiarkowany

Powiat tucholski należy do obszarów o największym udziale powierzchni chronionych. Wskaźnik ten wynosi 64,4% i lokuje powiat na drugiej pozycji, po powiecie sępoleńskim (77,6%). Średni udział powierzchni chronionych w powierzchni województwa wynosi 32,4%, a najniższy wśród powiatów ziemskich wynosi poniżej 10% (nakielski - 7,4%). Oprócz powiatów sępoleńskiego i tucholskiego, tylko brodnicki notuje udział obszarów chronionych na poziomie ponad 50% (55,2%), a świecki, golubsko-dobrzyński i bydgoski - powyżej 40%.



Udział (%) powierzchni zajmowanej przez system obszarów chronionych w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (bez sieci Natura 2000)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Bezwzględna powierzchnia obszarów chronionych w powiecie tucholskim wynosi 69,2 tys. ha i jest to obok powiatu świeckiego (70,9 tys. ha) najwyższa wartość wśród powiatów województwa. Na terenie powiatu leży prawie 12% wszystkich obszarów chronionych w województwie.

Powiat tucholski charakteryzuje się najwyższym wśród powiatów województwa wskaźnikiem lesistości - lasy i grunty leśne zajmują aż 48,2% powierzchni ogólnej, przy średniej wojewódzkiej 2-krotnie niższej i wskaźnikach dla kolejnych powiatów wynoszących - niespełna 41% w bydgoskim i ok. 35% w świeckim i toruńskim (w 4 powiatach ziemskich wskaźnik jest niższy od 10%, minimalny w radziejowskim nie przekracza 5%). Pod względem bezwzględnej powierzchni lasów (52,3 tys. ha) powiat tucholski ustępuje jednak znacznie większym powierzchniowo powiatom - bydgoskiemu (56,8 tys. ha) i minimalnie świeckiemu (52,3 tys. ha). Pod względem powierzchni leśnej przypadającej na 1 mieszkańca, powiat tucholski notuje zdecydowanie najwyższy wskaźnik - jest jedynym powiatem w województwie, gdzie wskaźnik ten wynosi powyżej 1 ha (1,1 ha), przy średniej wojewódzkiej równej 0,2 ha, średniej dla powiatów ziemskich - 0,3 ha i wskaźnikach dla powiatów ziemskich wynoszących od 0,06 ha (aleksandrowski) do 0,6 ha (bydgoski - zajmujący drugą po tucholskim, lokatę).

Wskaźnik lesistości (% powierzchni zajmowanej przez lasy) w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

jednostka administracyjna	wskaźnik lesistości
tucholski	48,6
bydgoski	40,8
świecki	35,5
toruński	33,9
m.Bydgoszcz	27,6
sępoleński	24,7
m.Włocławek	24,4
m.Toruń	23,9
nakielski	23,0
lipnowski	22,4
brodnicki	21,7
m.Grudziądz	20,1
rypiński	20,1
golubsko-dobrzyński	20,0
włocławski	18,5
żniński	17,2
mogileński	16,2
grudziądzki	14,4
inowrocławski	10,2
wąbrzeski	8,3
aleksandrowski	7,4
chełmiński	6,8
radziejowski	5,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Powierzchnia zajmowana przez lasy oraz wskaźnik powierzchni leśnej przypadającej przeciętnie na 1 mieszkańca – w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

jednostka administracyjna	powierzchnia lasów (ha)	przeciętna powierzchnia lasów na 1 mieszkańca powiatu
bydgoski	56833,0	0,5
świecki	52322,9	0,5
tucholski	52274,2	1,1
toruński	41681,8	0,4
włocławski	27306,5	0,3
nakielski	25779,6	0,3
lipnowski	22796,1	0,3
brodnicki	22570,4	0,3
sępoleński	19509,4	0,5
żniński	16950,0	0,2
inowrocławski	12501,2	0,1
golubsko-dobrzyński	12265,5	0,3
rypiński	11761,6	0,3
mogileński	10945,1	0,2
grudziądzki	10496,8	0,3
m.Bydgoszcz	4859,5	0,0
wąbrzeski	4172,8	0,1
chełmiński	3580,3	0,1
aleksandrowski	3492,0	0,1
radziejowski	3029,6	0,1
m.Toruń	2768,7	0,0
m.Włocławek	2058,9	0,0
m.Grudziądz	1159,1	0,0
udział w sumie wojewódzkiej (%)	12,4	

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl)

Konkurencyjność i atrakcyjność powiatu. Najważniejsi rywale w polityce regionalnej

„Rywalem” („konkurentem”) dla danej jednostki (obszaru, ośrodka) w polityce regionalnej jest jednostka (jednostki)¹, która **w zakresie pewnych cech (na pewnych płaszczyznach)** wykazuje podobną **atrakcyjność**, wskutek czego w procesie podejmowania decyzji co do **wyboru lokalizacji**, może być celem tego wyboru („zamiast” lub „oprócz” interesującej nas jednostki), wskutek czego zyska pewną dodatkową wartość (**korzyść**) w stosunku do innych podobnych jednostek (będzie beneficjentem tego wyboru i wskutek tego osiągnie przewagę nad jednostkami, które nie zostały wybrane).

Proces „wyboru lokalizacji” jest dwuetapowy. Już w pierwszym etapie określa się **na jakiej płaszczyźnie** zmierza się realizować swoje zamierzenie i eliminuje się jednostki nie spełniające tego podstawowego kryterium (np. inwestor zainteresowany lokalizacją zakładu w mieście ponad 200-tysięcznym odrzuca mniejsze miasta, turysta zainteresowany wypoczynkiem nad morzem poszukując szczegółowej lokalizacji już na wstępie odrzuca ośrodki nie leżące nad morzem). Drugim etapem jest analiza **szczegółowych cech składających się na atrakcyjność** danej jednostki - spośród grona jednostek spełniających wstępne kryterium poszukuje się tej, która w największym stopniu realizuje szczegółowe potrzeby i oczekiwania.

W kreowaniu atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru istotne jest więc określenie na jakich płaszczyznach w ogóle dany obszar może być postrzegany jako atrakcyjny dla wyboru lokalizacji, a następnie w jaki sposób podnieść atrakcyjność obszaru w zakresie szczegółowych cech, które będą istotne dla każdej z tych płaszczyzn.

Dalsze analizy konkurencyjności powiatu będą przeprowadzone w oparciu o następujące podstawowe założenia:

- rywalizują ze sobą jednostki „podobne” - leżące na tej samej „płaszczyźnie konkurencyjności” - to znaczy wykazujące podobne cechy i podobny charakter istotny z punktu widzenia podmiotu dokonującego wyboru; kryteria „podobieństwa” podobnie jak „warunki atrakcyjności” dla każdej z płaszczyzn, na których odbywa się rywalizacja są specyficzne (często odmienne w stosunku do tych istotnych na innych płaszczyznach);
- podmiotem dokonującym wyboru lokalizacji (czyli „szukającym miejsca” do zrealizowania swojego celu), mogą być: inwestorzy (np. lokalizacja miejsc pracy), samorząd województwa (lokalizacja zadań leżących w gestii samorządu województwa), budżet państwa (lokalizacja zadań leżących w gestii agend rządowych), osoby prywatne (ta grupa jest szczególnie ważna w obszarach turystycznych, gdzie od liczby i charakteru turystów zależy powodzenie ekonomiczne działalności turystycznych);
- dodatkową korzyścią wynikającą z wyboru właśnie danej jednostki na realizację celu, są zawsze korzyści finansowe i społeczne, realizowane bądź w sposób bezpośredni (np. utworzenie nowych miejsc pracy, pozyskanie dochodów z ruchu turystycznego), bądź w sposób pośredni (wynikające z realizacji infrastruktury, np. związane z realizacją drogi, szkoły wyższej, parku rozrywki, itp.);
- w przypadku gdy beneficjentem jest tylko jedna z wielu „podobnych” (czyli rywalizujących na tej samej płaszczyźnie) jednostek, ma to szczególnie dużą rangę, ponieważ zyskuje się dużą „przewagę konkurencyjną”; jeżeli beneficjentami jest wiele spośród „podobnych” jednostek, fakt wyboru ma dużo mniejsze znaczenie (korzyść ma charakter powszechny, a nie unikatowy); jeżeli dana jednostka nie uzyskała korzyści, którą uzyskała tylko jedna z licznych „podobnych” jednostek, to „strata konkurencyjna” nie jest bardzo duża, jednak jeżeli dana jednostka nie uzyskała korzyści, którą uzyskało liczne grono „podobnych” jednostek, to jej „strata konkurencyjna” jest bardzo duża i zaczyna mieć charakter „zapóźnienia w rozwoju” w stosunku do innych jednostek.

Podstawowe znaczenie dla identyfikacji głównych istniejących lub potencjalnych rywali (konkurentów) powiatu tucholskiego w polityce regionalnej, ma więc określenie na jakich płaszczyznach konkurencyjności powiat jest podmiotem konkurencyjności regionalnej, a następnie identyfikacja na każdej z tych płaszczyzn, powiatów będących najważniejszymi konkurentami. Dla powiatu tucholskiego można wyróżnić następujące płaszczyzny rywalizacji:

1 Odpowiadająca charakterem i rangą: miasta konkurują z miastami, gminy z gminami, powiaty z powiatami, województwa z województwami.

Rywalizacja związana z podobieństwem funkcji i charakteru powiatu

Powiat tucholski jest powszechnie utożsamiany z funkcją turystyczną, z wysokim zalesieniem (kompleks leśny noszący nazwę pochodzącą od siedziby powiatu) i z wysoką jakością środowiska przyrodniczego. Cechy te - o jednoznacznie pozytywnych konotacjach - w największym stopniu składają się na *image* powiatu i „rację stanu” powiatu jest podtrzymywanie i wzmacnianie tego wizerunku.

Na terenie województwa każdy powiat posiadający rozwiniętą funkcję turystyczną jest ważnym rywalem powiatu tucholskiego, ponieważ potencjalnie może zmniejszyć liczbę osób korzystających z oferty turystycznej powiatu, a powiaty wykazujące podobny (pojezierny) typ walorów są szczególnie ważnymi konkurentami, ponieważ ich oferta kierowana jest do tej samej kategorii potencjalnych odbiorców turystyki.

Powiatami o znaczącej funkcji turystycznej w regionie są: aleksandrowski, brodnicki, bydgoski, chełmiński, inowrocławski, mogileński, świecki, tucholski, żniński oraz miasta Bydgoszcz i Toruń.

Powiatami o bardzo podobnym do tucholskiego typie walorów, są: brodnicki i żniński, a w mniejszym stopniu także świecki, bydgoski i mogileński (w tych powiatach notuje się duży ruch turystyczny i podobne walory, ale są one skoncentrowane w pojedynczych gminach - odpowiednio: Osie, Koronowo i Jeziora Wielkie).

Wzajemnie uzupełniające się: wysoka lesistość i korzystny stan środowiska są cechami bardzo trwałymi (wynikają z pewnej utrwalonej i w praktyce niemal niezmienniej struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu). Pod względem stanu środowiska jest kilka powiatów o podobnych bardzo niskich wskaźnikach zanieczyszczeń (tucholski, sępoleński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, wąbrzeski), ale tylko tucholski wykazuje tak wysoki stan lesistości (kolejne - co najmniej dwukrotnie niższe), a tylko sępoleński ma wyższy udział powierzchni chronionych. Ten czynnik ma stosunkowo małe znaczenie w budowaniu konkurencyjności i w rywalizacji między powiatami - ma charakter dodatkowy, a nie decydujący, niemniej jednak może i powinien być wykorzystywany w działaniach marketingowych powiatu (ma duże znaczenie marketingowe i powinien być jednym z najważniejszych elementów, na których powiat będzie budował swą strategię promocji).

W ujęciu bardziej szczegółowym aspekt ten dotyczy także położenia w kompleksie Borów Tucholskich, które dla wszystkich jednostek tu leżących stwarzają podobne istotne uwarunkowania: wysoką atrakcyjność turystyczną, wysoką jakość środowiska, przeciętny lub słaby potencjał rolnictwa, dobry stan rozwoju działalności związanych z pozyskaniem i przetwórstwem drewna, położenie w podobnym oddaleniu od głównych ośrodków miejskich. W stosunku do innych obszarów leżących w Borach Tucholskich, marketingowa przewaga powiatu tucholskiego wynika z faktu nazwy Borów - wskazują one, iż właśnie tu jest ich centrum („serce”) i tu w największym stopniu przejawia się ich charakter.

Rywalizacja związana z ogólnym stanem rozwoju społeczno-gospodarczego

Powiat tucholski prezentuje umiarkowany stan rozwoju gospodarczego wyrażany wskaźnikami przedsiębiorczości i bezrobocia (w zakresie części cech zalicza się nawet do obszarów o najmniej korzystnych wskaźnikach). Dla licznych rodzajów działalności, obszary o takim charakterze są atrakcyjne, ponieważ łatwo tu pozyskać siłę roboczą. Bardzo podobne wskaźniki w województwie wykazują powiaty: chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, mogileński, rypiński, sępoleński, toruński, wąbrzeski, żniński - zaliczane do kategorii potencjalnych konkurentów w tym zakresie. Uwagę zwraca obecność w tej grupie powiatów zachodniej części województwa - sępoleńskiego, mogileńskiego i żnińskiego. Pod tym względem grono potencjalnych konkurentów jest więc bardzo duże - stan rozwoju gospodarczego w wielu powiatach województwa, jest zbliżony.

Spośród imiennie wskazanych konkurentów duża część to powiaty oddalone od siedzib województwa - bardzo istotną płaszczyzną rywalizacji będzie tu dostępność w komunikacji publicznej Bydgoszczy i/lub Torunia. Dostępność ta jest ważna dla dojazdów do pracy, do szkół wyższych, dla możliwości korzystania ze specjalistycznych usług (np. medycznych), dla możliwości skorzystania z połączeń międzyregionalnych czy międzynarodowych, dla których miasta te są węzłami. Powiaty o lepszej dostępności będą miały bardzo dużą przewagę nad pozostałymi. Należy jednak pamiętać, że o dostępności świadczy nie tylko dostępność siedziby powiatu, ale łatwość dojazdu z terenu większości powiatu. Duże zmiany w tej dziedzinie zajdą wraz z realizacją ustaleń planu transportu publicznego dla terenu województwa - zakłada on utworzenie w przewozach regionalnych „sieci szkieletowej”, z którą powiązać się będą musiały sieci transportu publicznego

prowadzone przez powiaty – a więc to powiaty przejmą odpowiedzialność za ważny aspekt dostępności w transporcie.

Rywalizacja związana z potencjałem i charakterem ośrodka powiatowego

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego większość typowych ośrodków powiatowych wykazuje zbliżony potencjał demograficzny (10 - 20 tys. mk) oraz zbliżony charakter - są prężnymi ośrodkami usługowymi o znaczeniu powiatowym, z podobnie rozwiniętą sferą instytucji obsługi ludności i firm, pełnią rolę podregionalnego węzła komunikacyjnego, przy czym zazwyczaj nie należą do ośrodków przemysłowych. Większość ośrodków powiatowych prezentuje także dosyć podobne wskaźniki bezrobocia i przedsiębiorczości. Są więc miastami podobnymi do siebie i nie wykazującymi bardzo silnej odrębności. Do kategorii tej - oprócz Tucholi - zaliczyć należy następujące miasta: Aleksandrów Kujawski, Chełmno, Golub-Dobrzyń, Lipno, Mogilno, Nakło, Rypin, Wąbrzeźno, Żnin. Wszystkie te miasta są potencjalnymi rywalami ponieważ prezentują szereg bardzo podobnych cech. Warto zauważyć, że spośród ośrodków powiatowych zdecydowanie wyróżniają się potencjałem demograficznym, konkurujące z Tucholą na innych płaszczyznach - Brodnica i Świecie, ale jednocześnie mniejszym i znacznie słabszym ośrodkiem jest inne sąsiednie miasto - Sępólno Krajeńskie.

Wśród ośrodków powiatowych kilka dodatkowo pełni funkcję ośrodka obsługi turystyki i ośrodka turystycznego, co czyni je jeszcze bardziej podobnymi pod względem charakteru funkcjonalnego: Tuchola, Brodnica, Chełmno, Żnin, Golub-Dobrzyń. Każde z tych miast jest znane i kojarzone z walorami turystycznymi wysokiej klasy.

Tuchola wyróżnia się obecnością wysocyespecjalistycznych (nawet w skali kraju) szkół – średniej o profilu związanym z gospodarką leśną i wyższą – związaną z ochroną środowiska.

Rywalizacja związana z miejscem w polityce regionalnej

Zagadnienie zostało przybliżone w pierwszej części niniejszego opracowania. Większość powiatów ziemskich województwa, jest traktowana utożsamia jako element polityki terytorialnej („trzeci poziom”) – zakładającej wsparcie (ze środków województwa) procesów rozwojowych przy wykorzystaniu potencjałów endogenicznych poszczególnych powiatów.

Polityka terytorialna w tym aspekcie nie podlega konkurencji – to znaczy powiaty nie konkurują między sobą o środki – przy prawidłowo przygotowanej dokumentacji uzyskują wsparcie adekwatne do liczby mieszkańców.

Konkurentami są natomiast powiaty uzyskujące wsparcie poza mechanizmem polityki terytorialnej. Wsparcie takie może wynikiem prostej „gry rynkowej” (lepiej przygotowani kandydaci wygrywają konkursy – tu kluczowe znaczenie ma jakość kadr w samorządach powiatowych i gminnych) lub wyboru będącego efektem konkretnego kryterium – np. w Strategii rozwoju województwa wskazuje się na konieczność szczególnego wsparcia dla powiatów wschodniej części województwa ze względu na tworzenie przez nie dużego, zwartego obszaru występowania niskich wskaźników społeczno-gospodarczych. W takim przypadku inne powiaty mogą odczuwać dyskomfort nierównej konkurencji.

Pamiętać jednak należy, że ze względu na specyfikę powiatu, jest on lepiej niż inne powiaty rozpoznawany i silniej wyróżnia się w strukturze społeczno-gospodarczej województwa.

Rywalizacja związana z potencjałem społecznym i terytorialnym powiatu

Powiatami najbardziej podobnymi pod względem liczby mieszkańców są: rypiński, mogileński, golubsko-dobrzyński i chełmiński, a więc powiaty o znacznie mniejszej (nawet niemal 2-krotnie) powierzchni, natomiast pod względem zajmowanej powierzchni: lipnowski, brodnicki i nakielski, a więc powiaty o znacznie większej liczbie ludności. Pod względem gęstości zaludnienia powiat jest obszarem o zdecydowanie najniższym wskaźniku (kolejny - sępoleński - notuje wartość o prawie 20% wyższą). Uwzględniając powyższe cechy, a także fakt, iż siedziba powiatu jest jedynym miastem na jego terenie (co nie jest nietypowe - choć dotyczy to tylko kilku powiatów, zazwyczaj powiatów znacznie mniejszych), powiat tucholski wykazuje dużą odmienność i specyfikę na tle regionu i w praktyce nie ma powiatów o podobnych uwarunkowaniach.

Rywalizacja z powiatami sąsiednimi

Istotnymi konkurentami są zawsze powiaty sąsiednie i to niezależnie od potencjału i charakteru jaki prezentują. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż przestrzeń geograficzna ma charakter ciągły, stąd większość uwarunkowań charakterystycznych dla danego powiatu będzie obecnych także w powiatach sąsiednich. Powiaty sąsiednie charakteryzują się zazwyczaj także podobną ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą. Znaczne różnice mogą się wiązać ze stanem realizacji zadań własnych (zarówno powiatu, jak i jego gmin) oraz z dostępnością w komunikacji międzyregionalnej, czy też w położeniu względem ośrodka regionalnego. Spośród powiatów sąsiednich, leżących w kujawsko-pomorskim:

- **bydgoski** (poprzez gminę Koronowo) jest konkurentem w zakresie funkcji turystycznej - gmina Koronowo wykazuje bardzo zbliżone walory, stąd też jej oferta turystyczna kierowana jest do tego samego kręgu potencjalnych odbiorców. Warto jednak zauważyć, że zarówno powiat tucholski jak i gmina Koronowo mogą wykreować wspólny produkt turystyczny, który może przynieść korzyści ekonomiczne dla obydwu jednostek - wiąże się z to z faktem, iż prezentują one walory, wykształcone na bazie tych samych zasobów (Dolina Brdy, kompleks Borów Tucholskich) - a więc w relacjach z gminą Koronowo oprócz kwestii konkurencyjności warto uwzględniać także aspekt współpracy w celu konkurowania z innymi obszarami. Poza tym, powiat bydgoski wykazuje całkowicie inny charakter (jest silnie zurbanizowany, ma cechy typowo podmiejskie) i zasadniczo nie stanowi konkurencji dla większości pozostałych powiatów województwa, zwłaszcza powiatów słabiej zurbanizowanych;
- **świecki** - północna część jest konkurentem w zakresie funkcji turystycznej (prezentuje ten sam typ walorów na bazie Borów i jezior, jednak funkcja ta jest ważna pod względem ekonomicznym praktycznie tylko w gminie Osie) oraz w zakresie pozyskiwania i przetwórstwa drewna; powiat świecki jest zarazem znacznie bardziej wielofunkcyjny, a siedziba jest znacznie większym miastem o dużym potencjale przemysłu i dużym znaczeniu jako węzeł komunikacyjny; zasadniczo powiat świecki ma - ze względu na wielofunkcyjny charakter - lepsze warunki rozwoju jednak bardzo silną barierą jest acentralne położenie siedziby i słaba integralność wewnętrzna powiatu;
- **sępoleński** - prezentuje nieco inny charakter i wyraźnie słabszy potencjał ośrodka powiatowego (Sępólno jest mniejszym miastem, a dodatkowo część funkcji powiatowych realizowana jest w Więcborku); pewnym zagrożeniem dla powiatu tucholskiego może być rozwój funkcji turystycznych, ponieważ powiat sępoleński posiada predyspozycje turystyczne, co potencjalnie może ograniczać liczbę turystów korzystających z oferty powiatu tucholskiego; podobieństwo polega także na znacznym udziale powierzchni chronionych i występowaniu podobnych złożonych problemów społeczno-gospodarczych; pomimo iż przez powiat sępoleński biegnie droga krajowa, w praktyce powiat ma nieco peryferyjny charakter, a dostępność międzyregionalna jest podobna, jak w powiecie tucholskim.

Główni konkurenci leżący poza województwem kujawsko-pomorskim

Istotnymi konkurentami powiatu tucholskiego są także niektóre powiaty położone w sąsiednich województwach, prezentujące podobny charakter, stąd też mieszczące się na podobnych płaszczyznach konkurencyjności. Liczne sąsiednie powiaty, położone w południowej części województwa pomorskiego i we wschodniej części zachodniopomorskiego, podobnie jak tucholski, cechują się dużymi powierzchniami, niskim zaludnieniem, a więc także niskimi wskaźnikami gęstości zaludnienia, wysoką lesistością i predyspozycjami dla rozwoju turystyki o podobnych walorach (zbliżonej atrakcyjności), jak powiat tucholski.

Analizę porównawczą w zakresie podstawowych wskaźników społeczno-gospodarczych przeprowadzono dla kilkudziesięciu powiatów województw: kujawsko-pomorskiego, pomorskiego, wschodniej części zachodniopomorskiego oraz północnej części wielkopolskiego.

Za bezpośrednich konkurentów należy uznać powiaty chojnicki, człuchowski, bytowski, kościerski, starogardzki i złotowski. Większość z nich prezentuje w wielu aspektach wyższy stan rozwoju społeczno-gospodarczego, większość prezentuje też znacznie większy potencjał ludnościowy i gospodarczy oraz dobrze rozwiniętą funkcję turystyczną. Są też podobne pod względem wysokiej lesistości, korzystnego stanu środowiska i ogólnego image obszaru atrakcyjnego.

Podsumowanie

Powiat tucholski na tle kujawsko-pomorskiego cechuje się wyraźną specyfiką. Pod względem ogólnego charakteru i pełnionych funkcji silnie odróżnia się od pozostałych powiatów, wskutek czego nie ma praktycznie na terenie regionu innych powiatów, które byłyby pod wieloma względami podobne do tucholskiego. Najważniejsze cechy wyróżniające powiat, to:

- bardzo wysokie zalesienie,
- ogólnie niekorzystne warunki rozwoju rolnictwa i małe znaczenie rolnictwa,
- obecność tylko jednego miasta, przy relatywnie dużym obszarze powiatu,
- nieco peryferyjne położenie względem głównych ciągów komunikacyjnych i głównych osi rozwoju województwa,
- jednoznaczne utożsamianie powiatu z obszarem o bardzo korzystnym stanie środowiska.

Specyfika powiatu powoduje, iż w przeciwieństwie do wielu innych powiatów (zarówno w województwie jak też poza jego granicami) nie prezentującymi, podobnie jak tucholski dużego potencjału społecznego czy gospodarczego, powiat jest dobrze znany i łatwo identyfikowany, a cechy które się mu przypisuje budzą zazwyczaj pozytywne skojarzenia.

Główną płaszczyzną podobieństwa powiatu tucholskiego z innymi obszarami jest pełnienie przez niektóre powiaty funkcji turystycznej o podobnym charakterze oraz posiadanie siedzib o podobnym do Tucholi potencjale społeczno-gospodarczym. Ten brak „powiatów podobnych” stanowi także sytuację szczególną, bowiem na terenie województwa można znaleźć liczne powiaty, które pod wieloma względami są bardzo podobne i ich porównania pozwalają w łatwy sposób zidentyfikować różnice w stanie rozwoju oraz mocne i słabe strony.

Szeroko pojmowane uwarunkowania zewnętrzne można ocenić jako **umiarkowanie niekorzystne** uwarunkowanie rozwoju powiatu.

Najważniejsze szanse i mocne strony powiatu wynikające z analizy uwarunkowań zewnętrznych, to:

- bardzo dobra sytuacja powiatu w zakresie wielu zagadnień świadcząca o dobrym stanie rozwoju lub występowaniu pozytywnych uwarunkowań rozwoju - dotyczy to np. stanu środowiska, procesów i struktur demograficznych, podstawowej infrastruktury technicznej, częściowo przedsiębiorczości oraz pewnych aspektów turystyki - w zakresie wielu z tych zagadnień powiat wykazuje na tle innych powiatów bardzo korzystne wskaźniki, niejednokrotnie sytuujące wśród liderów;
- wciąż bardzo korzystne postrzeganie roli i pozycji powiatu w opracowaniach regionalnych (jako lidera turystyki i obszaru o bardzo wysokich walorach ekologicznych);
- brak realnego konkurenta dla Tucholi w tej części województwa - w północno-zachodniej części województwa (na północ od Nakła i na zachód od Świecia) ze względu na charakter sieci osadniczej, Tuchola nie ma konkurencji wśród miast - jest jedynym istotnym ośrodkiem obsługi o pełnym potencjale miasta powiatowego (sąsiednia siedziba powiatu - Sępólno - wykazuje znacznie mniejszy potencjał).

Najważniejsze zagrożenia i słabe strony powiatu wynikające z uwarunkowań zewnętrznych, to:

- zbyt mały potencjał Tucholi jako ośrodka ponadpowiatowego - wciąż nie wykształca się strefa silnych i wyraźnych ciąż do miasta z innych powiatów,
- położenie powiatu na peryferiach najważniejszych realizowanych i planowanych przedsięwzięć związanych z podnoszeniem konkurencyjności województwa (BTOM, drogi ekspresowe, innowacyjność w gospodarce) - w kolejnych latach istnieje ryzyko pogłębienia już dziś peryferyjnego charakteru powiatu;
- realne ryzyko wzmocnienia niektórych ważnych konkurentów powiatu w kolejnych latach (dotyczy to zarówno powiatów, jak też siedzib powiatów, na terenie których będą miały miejsce realizacje inwestycji, głównie o charakterze komunikacyjnym);
- silna konkurencja ze strony innych powiatów wykazujących podobieństwo funkcji turystycznej i ogólnego potencjału - zarówno na terenie województwa (brodnicki, żniński, mogileński, świecki, sępoleński) jak też w sąsiednich regionach - zwłaszcza sąsiedztwo silnych powiatów chojnickiego i starogardzkiego;
- regres tradycyjnej turystyki i spadek znaczenia powiatu w tej dziedzinie (oprócz skutków ekonomicznych, to także bardzo istotna kwestia prestiżu i image'u powiatu - dziedzina, z której powiat słynął i czerpał

wymierne korzyści jest obecnie znacznie mniej popularna, niż kilkanaście lat wcześniej, jednocześnie wzrasta rola powiatów wykazujących predyspozycje dla innego charakteru ruchu turystycznego).

Wskazania do kierunków rozwoju wynikające z uwarunkowań zewnętrznych:

- szukanie „nisz”, czyli rozwój specjalizacji na bazie specyfiki powiatu (szukanie dziedzin, w których powiat prezentuje ponadprzeciętnie dobrą sytuację i mogą one pełnić rolę dźwigni rozwoju);
- presja na samorząd regionalny w kierunku wsparcia rozwoju powiatu - dotyczy to zarówno potencjału Tucholi jako siedziby, jak też infrastruktury komunikacyjnej (w tym społeczne znaczenie linii kolejowych) i wsparcia dla rozwoju i restrukturyzacji bazy turystycznej;
- wyrównywanie / nadrabianie zapóźnień wynikających z zadań własnych (w tym m.in. lokalna sieć dróg, lokalna infrastruktura techniczna).